

OSALLISTAVA VIHERALUEIDEN SUUNNITTELUPROSESSI

Kehittäminen ja Merrasojan puistoon soveltaminen

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Rakennettu ympäristö, Lepaan kampus

kevät 2021

Jenni Roth

Tekijä	Jenni Roth	Vuosi 2021
Työn nimi	Osallistava viheralueiden suunnitteluprosessi – kehittäminen ja Merrasojan puistoon soveltaminen	
Ohjaaja	Sari Suomalainen	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyössä selvitettiin, millaisista vaiheista osallistava viheralueiden suunnitteluprosessi koostuu ja millaisilla menetelmävalinnoilla voidaan tukea suunnitteluprosessiin osallistuvien välistä vuorovaikutusta. Työn tarkoituksena oli kehittää kuvaus osallistavan viheralueiden suunnitteluprosessin rakenteesta ja siinä käytettävistä taidelähtöisistä menetelmistä. Opinnäytetyö oli osa Ympäristöministeriön lähiöohjelmaan kuuluvaa *Asukaslähtöiset kehittävät kokeilut ja monikerroksellinen tiedon keruu Mukkulassa 2020–2022* -hanketta, jossa tutkimuksesta vastaa LUT-yliopiston ja LAB-ammattikorkeakoulun monitieteellinen tutkijaryhmä.

Opinnäytetyö oli tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jossa kartoitettiin kestävän ympäristösuunnitteluprosessin vaiheita, asukkaiden kokemustiedon vaikutusta kestävien ympäristöratkaisujen syntyyn sekä osallisuuden vaikutusta suunnitteluprosessiin ja sen suunnitteluun. Kestävämpien ympäristöratkaisujen suunnittelun tueksi laadittiin toimintasuunnitelma, jonka avulla olisi mahdollista kartoittaa Lahden Mukkulassa asuvien nuorten kokemustietoa.

Prosessissa syntynyttä suunnitelmaa arvioitiin Lahden kaupungin kaupunkisuunnittelun ja ympäristöpalveluiden sekä maisemasuunnittelun asiantuntijoiden kanssa yhteiskehittämisen avulla.

Avainsanat kestävä ympäristösuunnittelu, osallisuus, taidelähtöiset menetelmät

Sivut 43 sivua ja liitteitä 8 sivua

Lepaa

Author	Jenni Roth	Year 2021
Subject	Participatory Green Area Planning Process: Process Development and Application in the Merrasoja Park	
Supervisor	Sari Suomalainen	

ABSTRACT

The thesis investigated what stages the participatory green area planning process incorporates and what method choices can be used to support the interaction between the participants in the planning process. The objective of the thesis is to create a participatory green space process in which art - based methods are used to enhance interaction between residents, designers and decision makers. This thesis is executed as a part of a suburban project in Lahti funded by the Ministry of the Environment.

The thesis was a research and development study that mapped the stages of the sustainable landscape design process, the impact of residents' experience on the emergence of sustainable environmental solutions, and the impact of participation in the planning process. To support more sustainable landscape design solutions, an action plan was drawn up. The plan would make it possible to investigate the experience of young people living in Mukkula, Lahti.

The process description created as the outcome of the thesis was evaluated and further developed in expert cooperation.

Keywords art-based methods, landscape designing process, participation, sustainability

Pages 43 pages and appendices 8 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Osallisuudella kestävyttä ja vaikuttavuutta.....	2
2.1	Kestävä ympäristösuunnittelu toteutuu yhteistyönä	3
2.2	Kokemustieto kestävämpien suunnitteluratkaisujen taustalla	8
2.3	Osallisuus kestävässä ympäristörakennushankkeissa.....	10
3	Opinnäytetyöprosessin kuvaus	13
4	Osallistavan toiminnan kehittäminen	15
4.1	Sosiaalisesti kestävä innovointi	16
4.2	Osallistavan toimintaprosessin rakenne	17
4.2.1	Orientaatio.....	18
4.2.2	Ideointi.....	18
4.2.3	Toiminta.....	19
4.2.4	Reflektio.....	20
4.3	Taidelähtöinen toiminta vuorovaikutusta tukemassa	21
4.4	Osallistavan toiminnan menetelmät.....	23
4.4.1	Draama	23
4.4.2	Visuaaliset menetelmät	25
5	Kohti osallistavaa suunnitteluprosessia	26
5.1	Suunnitteluprosessin ja osallistavan toiminnan yhteensovittaminen.....	26
5.2	Refleктоivan maisemasuunnittelijan monet roolit osallistavassa suunnitteluprosessissa	27
6	Merrasojan puiston osallistava kehittämisprosessi	30
6.1	Osallistavan suunnittelun prosessi nuorille	30
6.2	Osallistavan toiminnan suunnitelma	34
7	Osallistavan suunnitteluprosessin arviointia ja kehitysideoita.....	34
7.1	Osallistavan suunnitteluprosessin tarpeellisuus.....	35
7.2	Viestiminen.....	36
7.3	Osallisuuden ajoittaminen.....	37
7.4	Toimijoiden tavoitettavuus ja menetelmien sovellettavuus.....	38
7.5	Suunnittelijan rooli ja asiantuntijayhteistyö	39
7.6	Tulosten yhteenveto.....	40
8	Pohdinta	41
	Lähteet.....	44

Kuvat, taulukot ja kaavat

Kuva 1 Opinnäytetyön vaiheet Ojasalon, Moilasen & Ritakosken (2015, s. 54) laatimaa kaaviota mukaillen.....	15
Kuva 2 Osallistavan viheralueiden suunnitteluprosessin rakenne.	27
Kuva 3 Maisemasuunnittelijan roolit ja tehtävät osallistavassa suunnitteluprosessissa.	28
Kuva 5 Osallistavien työvaiheiden sijoittuminen Lahden kaupungin viheralueiden suunnitteluprosessissa.....	33
Kuva 6 Teemojen ja käsitteiden esiintyvyys asiantuntijakeskusteluissa.....	41
Taulukko 1 Kestävän viheraluesuunnittelun vaiheet ja yhteistyötahot.	5
Taulukko 2 Draaman lähtökohtien soveltaminen osallistavassa suunnittelussa Owensia ja Barberia (2010, ss. 10–11) peilaten.	24

Liitteet

Liite 1 Osallistavan toiminnan menetelmiä.

Liite 2 Merrasojan puiston osallistava kehittämisprosessi.

1 Johdanto

Kaupunkien viheralueiden suunnittelua toteuttavat niin kaupungin omat suunnittelijat kuin myös ulkopuoliset asiantuntijat. On hyvin pitkälle suunnittelijan orientaatiosta, aktiivisuudesta, suunnitteluprojektille myönnettyistä resursseista ja vuorovaikutusosaamisesta kiinni, kuinka voimallisesti hankkeissa lähdetään toteuttamaan osallistavaa suunnittelua. Osallisuus voi lopulta tarkoittaa kalvosulkeisia asukastilaisuudessa, jossa mielipiteet sinkoilevat puhujasta toiseen herättäen suuriakin tunteita osallistujissa. Toisaalta suunnitteluprosessi voidaan toteuttaa mahdollisimman vuorovaikutteisena kokonaisuutena, jossa eri toimijaryhmät tulevat aidosti kuuluksi. Näissä prosesseissa suunnitteluratkaisut syntyvät yhteisymmärryksessä eikä tunteikkaille jälkipuinneille ole enää tarvetta.

Tutkimusten mukaan osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet herättävät asukkaissa yhteisöön ja ympäristöön kuuluvuuden tunnetta. Ne voimauttavat ja lisäävät hyvinvointia sekä sitouttavat ympäristöön ja siitä huolehtimiseen. Asukkaat ovat oman elinympäristönsä asiantuntijoita, joiden jakama kokemustieto on avain kestävämpiin suunnitteluratkaisuihin. Osallisuutta lisäämällä voidaan vahvistaa asukkaiden, suunnittelijoiden sekä päättäjien välistä vuorovaikutusta ja päästä kestävä kehityksen mukaisiin suunnitteluratkaisuihin.

Opinnäytetyöni on osa Ympäristöministeriön lähiöohjelmaan kuuluvaa *Asukaslähtöiset kehittävät kokeilut ja monikerroksellinen tiedon keruu Mukkulassa 2020–2022* -hanketta, jossa tutkimuksesta vastaa LUT-yliopiston ja LAB-ammattikorkeakoulun monitieteellinen tutkijaryhmä. Opinnäytetyöni linkittyy kolmeen hankkeen teemaan: viihtyisän asuinympäristön kehittäminen, yhteistyö koulujen ja nuorisotyön toimijoiden kanssa sekä taiteen- ja kulttuurin linkittäminen osaksi lähiön kehittämistä. Nuorten kokemusten kartoittaminen on yksi hankkeen ja opinnäytetyöni pääpainoalueista.

Tässä opinnäytetyössä haluan selvittää, millaisista vaiheista osallistavan suunnitteluprosessin tulisi rakentua ja millaisilla menetelmävalinnoilla voidaan vaikuttaa toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen. Tähän tietoon pohjaten rakennan käytännönläheisen toimintamallin,

joka lisää viheralueiden suunnitteluprosesseihin osallisuutta ja vuorovaikutusta sekä avaa osallistavan toiminnan käytänteitä myös muille maisemasuunnittelijoille.

Opinnäytetyöni alkuperäisenä tarkoituksena oli suunnitella ja toteuttaa Lahdessa sijaitsevassa Mukkulan lähiössä asuville nuorille kolmen työpajan kokonaisuus koulupäivän aikana, jossa olisin taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntäen kerännyt nuorten kokemustietoa Mukkulasta sekä aktivoinut nuoria alueella sijaitsevan Merrasojan puiston kehittämiseen. Valitettavasti poikkeustilanne sulki koulujen ovet ja siirsi oppilaat etäkouluihin eikä työpajojen toteutukseen ollut mahdollisuutta. Niinpä jouduin pohtimaan opinnäytetyöni toteutusta uudelleen ja muokkaamaan aiheen ympärille prosessin, joka näinä poikkeusaikoinakin olisi toteutettavissa. Mukkulan nuoret ovat edelleen mukana osallistavassa suunnitteluprosessissa, jonka laadin uuden toimintamallin toteutuksen esimerkiksi. Tämän laatimani osallistavan suunnitteluprosessin esimerkkisuunnitelman esittelin ympäristösuunnittelun ja osallisuuden asiantuntijoille, joilta saadun palautteen ja kehitysideoiden avulla sain vahvistusta osallistavan toimintaprosessin rakenteesta ja menetelmävalinnoista sekä kallisarvoisia kehitysideoita osallistavan toiminnan jatkokehittelyyn.

2 Osallisuudella kestävyttä ja vaikuttavuutta

Osallistava suunnittelu on puhuttanut paljon kaupunkisuunnittelun sekä viheralan toimijoita maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksen myötä. Lain tavoitteena on ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti sekä kulttuurisesti kestävä ja toimivan ympäristön suunnittelu ja rakentaminen, jossa tulisi huomioida eri väestöryhmien tarpeet. Erityisesti kaupunkisuunnittelun alueella osallisuutta on tutkittu paljon ja erilaisia osallisuusstrategioita ja -malleja sekä hankkeita on käynnistetty johtuen myös maankäyttö- ja rakennuslaissa asetetusta osallisuusperiaatteesta. (Puustinen, 2006; Ogbeide & Kallio, 2019; Faehnle, 2016; Wolff ym., 2021; Rekola & Paloniemi, 2019, maankäyttö- ja rakennuslaki, 1999/132)

Tutkimusten mukaan onnistuneet osallisuuteen ja vuorovaikutukseen painottuneet suunnitteluprosessit vahvistavat toimijoiden käsityksiä osallisuudesta ja omien näkemysten vaikuttavuudesta. Ne lisäävät ympäristön ekososiaalista kestävyttä sekä sitouttavat

asukkaita elinympäristönsä kehittämiseen. (Ogbeide & Kallio 2019; Lehtomäki & Paloniemi, 2016, s. 333–336) Asukkaiden ja eri toimijoiden kokemuksellista tietoa tulisi kerätä ja käsitellä ekologisen ja teknisen tiedon rinnalla kestävien ja toimivien ympäristöratkaisujen kehittämisessä. (Faehnle, 2009; Wolff ym., 2021, s. 16)

Seuraavissa luvuissa käsitelen, tutkimuksiin ja kirjallisuuteen pohjaten, kestävän ympäristörakentamisen prosessia, kokemustiedon merkitystä kestävien suunnitteluratkaisujen taustatietona sekä osallisuuden mahdollisuuksia ja haasteita ympäristörakentamisessa.

2.1 Kestävä ympäristösuunnittelu toteutuu yhteistyönä

Kestävän ympäristörakentamisen (lyhenne KESY) ympärillä tapahtuvat tutkimus ja strategiatyö tavoittelevat yhteisiä käytänteitä. Toimintamallien, työohjeoppaiden, malliasiakirjojen sekä työvaihekohtaisten KESY-tarkastuslistojen avulla tarjotaan viheralan toimijoille käytännön keinoja vaikuttaa moniin kansainvälisiin, kansallisiin ja paikallisen tason ympäristöhaasteisiin. Näitä ovat mm. ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden väheneminen, eliöiden elinympäristöjen häviäminen, kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen sekä näistä johtuvat sosiaaliset haasteet. Vuoteen 2020 mennessä EU:n jäsenvaltioiden tulisi sitoutua integroituun kaupunkisuunnitteluun, mikä edellyttää älyteknologian, luontopohjaisten ratkaisujen sekä monialaisen osaamisen yhdistämistä sekä yhteistyön vahvistamista. (Viherympäristöliitto, 2018b)

Viherympäristöliitto ry:n (2018a) Kestävä ympäristörakentaminen -työryhmä on laatinut toimintamallin sekä erilaisia työkaluja ja ohjeistuksia, joiden avulla voidaan mahdollistaa viherrakennusprosessin toteutuminen kestävän ympäristörakentamisen tavoitteiden mukaisesti. Toimintamallissa käsitellään koko viheralueiden rakentamisen prosessia: työn tarjoamisesta rakennetun alueen ylläpitoon asti. Tässä työssä keskityn kuvaamaan KESY-prosessin suunnitteluvaihetta sekä asioita, jotka tekevät suunnitteluprosessista kestävän ympäristörakentamisen periaatteiden mukaista. Tarkastelussa käytän apuna Kestävän suunnittelun työohjetta (Viherympäristöliitto, 2018b).

Viherrakennushankkeissa suunnittelijan tehtävänä on toteuttaa suunnittelu niin, että rakentamista koskevat säännökset, määräykset ja hyvän rakentamistavan vaatimukset täyttyvät. Suunnittelijan on myös huolehdittava, että kohteen rakentaja saa tarvittavat tiedot kohteesta sekä suunnitelmasta rakentamisen toteuttamiseksi. Maankäyttö- ja rakennuslaki velvoittaa myös suunnittelijaa toimimaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävien periaatteiden mukaisesti sekä arvioimaan että rakennuspaikka on tarkoitettuun rakentamiseen sopiva. (Viherympäristöliitto, 2018b)

Viherympäristöliiton laatima kestävä suunnittelun työohjeessa on kuvattu hyvin kattavasti kestävä ympäristörakentamisen suunnitteluprosessi ja asiat, joita tulisi ottaa huomioon viheraluetta suunniteltaessa. KESY-suunnitteluratkaisuilla edistetään erityisesti suunniteltavan kohteen ympäristön hyvinvointia, ekosysteemipalveluiden toimintaa, luonnon monimuotoisuutta kasvi-, maaperä- ja vesiekosysteemien toimintaa ja hyvinvointia sekä ekotehokasta ja resurssiviisasta rakentamista ja kunnossapitoa. Tavoitteena on rakentaa ympäristö, joka on helposti saavutettava ja turvallinen sekä käyttäjien terveyttä, hyvinvointia ja luontosuhdetta tukeva. Jotta nämä tavoitteet saadaan täytettyä, on kohteen nykyinen tila kartoitettava niin ekologisesta, sosiaalisesta, taloudellisesta kuin myös kulttuurisesta näkökulmasta. Tässä vaiheessa on selvitettävä myös rakentamisen vaikutukset kasvi-, maaperä- ja vesiekosysteemien toimintaan, luonnon monimuotoisuuteen, ekosysteemipalveluihin, pienilmastoon ja alueen viherverkostoon, maisemaan ja ekosysteemiin. (Viherympäristöliitto, 2018b)

Taulukossa 1 kuvaan yleisesti julkisen viheralueen suunnitteluprosessista sekä listaan yhteistyötahoja, joiden kanssa suunnittelija toimii prosessin aikana.

Taulukko 1 Kestävän viheraluesuunnittelun vaiheet ja yhteistyötahot.

	Suunnittelun vaiheet	Suunnittelijan tehtävät	Yhteistyötahot
PROSESSIN ALOITUS	Taustatietojen tuottaminen kohteesta ja suunnittelupalvelun tarjoaminen	Kartoittaa alueen kestävän ympäristörakentamisen näkökulmasta. Selvittää osalliset, osallistumistarve sekä osallisuus- ja vuorovaikutusmenetelmät. Laatii tarjouksen suunnitteluprosessin toteuttamisesta.	Ohjausryhmä: Tilaja Vihervalvoja Rakentaja Kunnossapito Sidosryhmät Erikoisasantuntijat
	Suunnittelusta sopiminen ja orientaatio prosessiin	Tutustuu kohteeseen ja kerää lisätietoa tarjouksen laatimiseen. Neuvottelee suunnittelusopimuksen, johon täsmennetään työnjako, prosessin johtaminen, vastuut, aikataulu, laadun varmistus sekä prosessin vaiheet. Määrittää suunnittelun ekologisista, eettisistä, sosiaalisista, kulttuurisista sekä taloudellisista tavoitteista ja toimenpiteistä yhteistyössä tilaajan ja ohjausryhmän kanssa. Sopii tiedottamis-, vuorovaikutus- ja osallistamisperiaatteista.	Viranomaiset (kaavoitus, rakennusvalvonta)
INVENTOINTI	Suunnittelun prosessin aloitus: Kohteeseen tutustuminen	Osallistuu aloituskokoukseen. Kerää suunnittelutyössä tarvittavan tausta-aineiston. Selvittää hankkeen kustannusarvion ja kokonaisbudjetin. Tutustuu kohteesta annettuihin palautteisiin ja laadittuihin selvityksiin.	Ohjausryhmä Yhteistyötahot Alihankkijat Käyttäjät
YLEISSUUNNITELMA	Yleissuunnitelma/ luonnossuunnitelma	Laatii yleissuunnitelmaluonnoksen. <ul style="list-style-type: none"> • maastonmuotoilu ja korot • säilytettävä ja poistettava kasvillisuus luontoelementit ja rakenteet • uudet kasvillisuusalueet ja reitit • leikki-, liikunta- ja oleskelupaikat • päällystealueet ja rakenteet, kuten muurit, aidat, terassit, pergolat 	
	Yleissuunnitelman/ luonnossuunnitelman käsittely	Esittelee yleissuunnitelmaluonnoksen ja pyytää lausuntoja eri viranomaistahoilta (museovirasto, pelastuslaitos jne.). Tekee tarvittavat korjaukset ja muutokset yleissuunnitelmaan.	Ohjausryhmä Käyttäjät ja päättäjät Viranomaiset

TOTEUTUSSUUNNITELMA	Toteutussuunnitelma	Laatii toteutussuunnitelma-asiakirjat: <ul style="list-style-type: none"> • tasaus- ja kuivaussuunnitelma • rakennussuunnitelma • rakenne- ja detaljisuunnitelmat • määräluettelo • hankekohtainen työselostus • rakentamisen alustava kustannusarvio Laatii tarvittaessa rakennuslupa-asiakirjat sekä kunnossapitosuunnitelman ja -työselostuksen.	Ohjausryhmä Yhteistyötahot Alihankkijat
	Suunnitelma-asiakirjojen esittely ja viimeistely	Asettaa lopullinen suunnitelmaehdotus nähtäville. Tekee lausuntojen ja muistutusten perusteella tarvittavia muutoksia. suunnitelmiin.	Ohjausryhmä Päätäjät
PROSESSIN PÄÄTÖS	Suunnitelman hyväksyminen ja työn luovutus sekä suunnitteluprosessin arviointi	Toteuttaa suunnitelmien itselleluovutuksen ristiintarkastaen. Luovuttaa suunnitelma-asiakirjat tilaajalle sovitussa muodossa ja sovitun aikataulun mukaisesti. Osallistuu suunnitelmien vastaanottotarkastukseen ja taloudelliseen loppuselvitykseen. Osallistuu ohjausryhmän työskentelyn arviointi- ja päätöskeskusteluun.	Ohjausryhmä

Alla kuvaan eri yhteistyötahojen rooleja kestävän ympäristörakentamisen näkökulmasta Viherympäristöliiton (2018a) KESY-toimintamalliin pohjaten. Kuvauksessa esitän, miten yhteistyö eri toimijoiden kanssa johtaa kestäviin ratkaisuihin viherrakennusprosessissa. Osallistavassa suunnitteluprosessissa eri toimijoiden asiantuntijuudet valjastetaan suunnittelun tueksi ohjausryhmätoiminnassa. Ohjausryhmän voi kutsua koolle tilaaja tai kohteen suunnittelusta vastaava suunnittelija.

Tilaaja	Tilaaja on julkisen tai yksityisen tahon toimija, joka määrittelee ympäristörakennushankkeen suunnittelun, rakentamisen ja ylläpidon tavoitteet. Kestävän ympäristörakentamisen periaatteita ja tavoitteita noudattava tilaaja on avainasemassa kestävän kehityksen edistäjänä.
Vihervalvoja	Vihervalvoja varmistaa, että tilaajan asettamat tavoitteet tulevat huomioiduksi rakennusprosessin aikana.
Rakentaja	Rakentajan tehtävänä on toteuttaa rakennustyö suunnitelman mukaisesti. Rakentamisvaiheessa työskentelymenetelmien valinnalla, työkoneiden valinnalla ja kunnolla sekä kestävän ympäristörakentamisen mukaisten hankintojen toteuttamisella on suuri merkitys kestävän kehityksen toteutumiseen. Yhteistyössä suunnittelijan kanssa tehdyt rakennustapojen

ja -materiaalien valinnat, edistävät kohteen kestävyttä sekä rakennusprosessin taloudellisempaa ja ekologisempaa toteutusta.

Kunnossapito	Kunnossapidon tehtävänä on rakennetun kohteen ylläpito. Kasvillisuuden ja kasvualustan hoito-osaamisella sekä rakenteiden huollolla voidaan edistää rakennetun kohteen kestävyttä ja laatua. Yhteistyössä kunnossapidon kanssa tehtävät materiaali- ja kasvillisuusvalinnat pidentävät myös kohteen elinkaarta.
Erityis- asiantuntijat ja konsultit	Suunnitteluprosessin toteutuksen tueksi voidaan tarvita lisätietoja, kuten puutarha- ja rakennustaiteellisia arviointeja, historiaan liittyvää tutkimusta, kasvillisuuden kuntokartoitusta tai biotooppikartoitusta. Näiden toteuttamiseen tarvitaan erityisasiantuntijoiden osaamista.
Sidosryhmät	Sidosryhmään kuuluvat mm. viranomaiset, julkisten laitokset (päiväkodit, koulut, hoivakodit), järjestöt sekä alueen asukasyhdistykset ja yritykset. Sidosryhmän kokemustiedon ja alueen ominaisuuksiin ja toimintoihin liittyvän asiantuntijuuden avulla voidaan päästä sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävämpiin suunnitteluratkaisuihin.
Viranomaiset ja päättäjät	Viranomaiset ja päättäjät määrittelevät kuntatasolla kestävä kehityksen strategioista sekä kaavoitukseen ja rakentamiseen liittyvistä erityisvaatimuksista ja rajoituksista, jotka on otettava huomioon suunnittelussa. Hallintojärjestelmä päättää myös hankkeiden toteutuksesta ja budjetoinnista. Päättäjillä ja viranomaisilla on myös suuri rooli sekä määrittelevät osallisuuden tavoitteet ja vaikuttavuuden mahdollisuudet (Faehnle ym. 2014)
Asukkaat, maanomistajat ja käyttäjät	Asukkailta saatu kokemustiedon avulla voidaan suunnitella fyysistä, henkistä ja sosiaalista hyvinvointia edistäviä viheralueita. Alueen käyttäjien osallistumismahdollisuuksia lisäämällä saadaan suunniteltavasta kohteesta lisätietoa, joiden avulla voidaan mm. monipuolistaa alueen käyttöä.

Suunnittelijan on tarjottava laadukasta, osallistavaa, kestävä kehitystä tukevaa ja luonnonmukaisuutta vaalivaa suunnittelua, jossa on otettu huomioon suunniteltavan kohteen kaavallinen, toiminallinen, juridinen ja tekninen rakentuvuus sekä soveltuvuus esitettyihin suunnittelutavoitteisiin. (Viherympäristöliitto, 2018b) Suunnittelijalla on hyvin suuri vaikutus siihen, kuinka vahvasti kohde noudattaa kestävä kehityksen tavoitteita. Suunnitteluprosessin aikana suunnittelija vaikuttaa tekemillään materiaalivalinnoilla ja toteutusmenetelmillä kohteen koko elinkaareen, kustannuksiin sekä kunnossapidon intensiivisyyteen. (Viherympäristöliitto 2018b) On myös todettu, että tiivis yhteistyö moniammatillisen asiantuntijajoukon ja eri toimijoiden kanssa edistää sosiaalista kestävyttä sekä yhdenvertaistaa mahdollisuuksia osallisuuteen suunnittelussa. (Kallio, Ogbeide & Tarkhova, 2020)

Suunnittelijan ammatillisen kehittymisen sekä mahdollisimman kestävän suunnitteluratkaisun löytämiseksi on tärkeää päästä testaamaan ideoita suhteessa muiden asiantuntijoiden ja asukkaiden näkemyksiin suunnitteluprosessin aikana. Kun prosessin eri vaiheissa varmistetaan yhteisymmärrys eri toimijoiden kanssa, voidaan välttyä näkemysten voimakkailta yhteentörmäyksiltä myöhemmässä vaiheessa (Faehnle, 2016). Eeva Lehtomäki ja Riikka Paloniemi (2016) toteavat kansalaisten osallistumismahdollisuuksia tarkastelevassa tutkimuksessaan, että monipuolisesti eri ryhmiä osallistava suunnittelu vahvistaa suunnittelun oikeudenmukaisuutta. Se myös mahdollistaa ympäristön moninäkökulmaisen tarkastelun.

2.2 Kokemustieto kestävämpien suunnitteluratkaisujen taustalla

Viheralueiden suunnitteluprosessi lähtee kohteen ekologisten ominaisuuksien, teknis-taloudellisten tavoitteiden sekä alueen sosiaalisen ja kulttuurisen merkityksen tunnistamisesta. Luontoalueiden muokkaaminen vaikuttaa aina peruuttamattomasti ekosysteemiin sekä asukkaiden luontokokemuksiin. Tämän vuoksi laadukkaan ympäristösuunnitelman toteutuksessa tulisi huomioida niin ekologinen ja taloudellinen tieto kuin myös asukkailta kerätty kokemustieto. (Faehnle, 2009, ss. 83–85)

Tietoa, joka eletään, koetaan ja uskotaan todeksi omassa arjessa pidetään kokemuksellisenä tietona. Se on aina henkilökohtaista, sosiaalista sekä kulttuurista. (Bäcklund, 2009, s. 44; Lehtomäki & Paloniemi, 2016, s. 32) Asukkaat ovat oman lähiympäristönsä asiantuntijoita, joilta saatu kokemustieto on tärkeää informaatiota toimivien ja kestävien suunnitteluratkaisujen saavuttamiseksi. (Faehnle, 2014, ss. 37–38) Ekologista tietoa ja kokemustietoa ei voida yhteismitallisesti arvottaa, mutta ne molemmat tulee tunnistaa suunnittelun kannalta tärkeänä tietona. Ekologiseen tietoon luotetaan edelleen enemmän, koska sitä pidetään täsmällisempänä tietona kuin asukkaiden kokemuksiin perustuva tietoa. (Niemelä, Tyrvänen & Schulman, 2009, s. 12; Faehnle ym. 2014)

Ympäristökasvatuksen näkökulmasta tarkasteluna ympäristöön liittyvä kokemustieto on osa yksilön ympäristösuhdetta, joka rakentuu fyysisten aistimusten sekä kulttuuristen ja sosiaalisten merkityssuhteiden sekoituksena. Yksilöiden ympäristösuhde rakentuu toiminnassa ja vuorovaikutuksessa muiden sosiaaliseen ympäristöön kuuluvien kanssa.

Suomalaisten ympäristösuhde on teollistumisen ja 1960–1970-lukujen muuttoaallon myötä kokenut muutoksen. Kaupungistuminen ja myöhemmin maahanmuutto on tehnyt kaupungeista monikulttuurisia arkiympäristöjä. Nykyään ympäristön kokemisen tavat voivat olla hyvin erilaisia eri kulttuureissa. Kun osa ihmisistä hakeutuvat luontoon voimautumaan, voi osalle syntyä samankaltaisia, tuntemuksia vanhassa kaupunkiympäristössä, jossa esimerkiksi arkkitehtuurin yksityiskohdat herättävät kokijassa iloa. (Cantell ym., 2020, ss. 77–79)

Humanistiseen maantieteeseen suuntautunut Pauli Tapani Karjalainen (2004, ss. 54–55) toteaa, että suhteemme ympäristöön on usein myös habituaalista eli tottumukseen perustuvaa. Esimerkiksi arkiympäristö koetaan usein tavallisena, muuttumattomana ja normaalina. Siitä tulee meille helposti näkymätön, vaikka elämme tiukasti sidoksissa siihen. Vasta odottamaton käänne, esimerkiksi ilmaston muutoksen aiheuttamat muutokset, saavat ihmiset reagoimaan ja näkemään ympäristön eri tavalla.

Pia Bäcklund (2009, s. 41) toteaa kokemuksellisen tiedon hyödyntämisen haasteista kertovassa artikkelissaan, että onnistunut kaupunkisuunnittelu edellyttää tietoa siitä, miltä asukkaiden arki tuntuu. Tämän vuoksi on kehitettävä erilaisia tiedonkeruumenetelmiä, joilla saadaan asukkaiden kokemustieto näkyväksi ja hyödynnettäväksi suunnittelussa. Bäcklund jatkaa, että asukkaiden näkemysten tavoittaminen tapahtuu toimijoita osallistamalla.

Kokemuksellista tietoa on mahdollista kerätä määrällisessä muodossa esimerkiksi karttapohjaisilla sovelluksilla sekä kyselyiden avulla. Määrällisen kokemustiedon rinnalle tarvitaan myös laadullista kokemustiedon käsittelyä, jotta voidaan paremmin ymmärtää esimerkiksi paikkojen merkityssuhteita asukkaille. Kokemustiedon käsittely edellyttää aina vuorovaikutusta, jossa jokainen voi esittää oman näkemyksensä sekä peilata niitä toisten esittämiin näkemyksiin. (Faehnle 2009, s. 86) Kokemuksellisen tiedon oikeellisuutta ei aukotta voida todistaa oikeaksi, koska kokemuksien taustalla voi myös olla täysin kuvittellinen pohja. Mediasta saatu informaatio voi värittää kokemustietoa eri paikoista, jolloin kokemus paikasta saattaa olla vain unelmakuva ja kaukana todellisuudesta. Tämänkin vuoksi on tärkeä paljastaa vuorovaikutuksen avulla, millaiselle pohjalle kokemustieto on rakentunut. (Bäcklund, 2009, s. 45)

2.3 Osallisuus kestävässä ympäristörakennushankkeissa

Osallisuus tarkoittaa ihmisen tai organisaation kuulumista yhteiskuntaan tai yhteisöön sekä oikeutta ja mahdollisuutta vaikuttaa omiin ja yhteisiin asioihin. Osallistava suunnittelu on yleisnimitys prosessille, jossa pyritään aktivoimaan suunnittelua järjestävien ja osallisten välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta sekä antamaan osallisille mahdollisuus osallistua suunnitteluprosessiin. Osallistavan suunnittelun tavoitteena on mm. eri toimijoiden asiantuntija- sekä kokemustiedon, ideoiden, osaamisen ja toimintakapasiteettien hyödyntäminen paremman suunnittelutuloksen aikaansaamiseksi. (Faehnle, 2016)

Osallistamisen tärkeys kaupunki- ja viheralueiden suunnittelussa on todettu monien eri tutkimusten avulla. Mahdollisuus osallistumiseen, tasavertaiseen kokemusten jakamiseen sekä elinympäristönsä asioihin vaikuttamiseen, lisää toimijoiden välistä ymmärrystä, ympäristön arvostusta, osallisten paikkaan kuulumisen ja yhteisöllisyyden tunnetta sekä motivaatiota paikasta huolehtimiseen. (Faehnle, 2016, s. 28; Forss, 2010, s. 160)

Maija Faehnle (2014, s. 33) on geo- ja maantieteiden väitöskirjatutkimuksessaan määritellyt osallistavan suunnitteluprosessin ominaisuudet neljän laatukriteerit avulla. Määrittelyn mukaan osallistavan suunnittelun tulisi olla toimintaa, joka 1) kehittää tieto- ja arvopohjaa suunnittelun taustalle mahdollistaen, ja joka 2) mahdollistaa asukkaille merkityksellisen osallistumisen. Tämän toiminnan avulla päästään yhteisiin suunnitteluratkaisuihin, jotka ovat 3) toimivia ja linjassa hallintojärjestelmän asettamien tavoitteiden ja strategioiden kanssa. Ne ohjaavat myös 4) ympäristön kehitystä kestäväan suuntaan.

Osallistava suunnittelu on vuorovaikutteista, luovaa tiedon käsittelemistä, jonka avulla tavoitellaan yhdessä tuotettuja suunnitteluratkaisuja. Ratkaisua voidaan Parviaisen (2006, s. 163) mukaan kutsua kollektiivisesti tuotetuksi, kun se on enemmän, kuin mihin asiantuntijat yksilöinä pystyisivät. Hän myös toteaa, että tietoja ja taitoja koskevat vaatimukset ovat kasvaneet asiantuntijatyössä, mikä on aiheuttanut asiantuntijuuden pirstaloitumista. Asiantuntijuus rakentuu yhä kapealaisempien ilmiöiden ympärille. (Parviainen, 2006, s. 158)

Tämän vuoksi saman neuvottelupöydän ympärillä on useamman alan asiantuntijoita myös viheralueiden suunnitteluhankkeissa, kuten taulukosta 1 voidaan päätellä. Suunnitelman toteutusedellytykset paranevat, jos suunnitelman laatimisessa voidaan hyödyntää monipuolisesti vuorovaikutuksessa kerättyä tietoa, kokemuksia ja osaamista. (Faehnle, 2016)

Anne-Mari Forss (2010, s. 180) toteaa, että alueen sosiaalisen monimuotoisuuden takaamiseksi on tärkeää ottaa huomioon kaikki alueella toimivat kohderyhmät.

Vuorovaikutuksen haasteena voi olla asiantuntijaryhmien sekä kokemustoimijoiden heterogeenisuus. Jos asiantuntijat ja osalliset tulevat kovin erilaisista maailmoista, voivat työskentelykulttuurit, ajattelumallit ja erot käytettävässä terminologiassa aiheuttaa väärinymmärryksiä ja ristiriitoja. (Parviainen, 2006, s. 176) Kollektiivinen tiedonmuodostus edellyttää jotakin yhteistä kosketuspintaa, johon kaikki osallistujat voisivat samaistua. Yleensä tämä on yhteinen tavoite, jota kohti pyritään tai ongelma, joka tulisi yhteistuumin ratkaista.

Tieto luontoympäristön ja ihmisten hyvinvoinnin kytköksistä on yhä lisääntynyt, mutta samalla on huomioitu, kuinka epätasaisesti ympäristöhyödyt jakautuvat eri kohdejoukoille. Suunnittelulla tulisi pyrkiä ympäristöongelmien ja -hyötyjen tasa-arvoiseen jakoon. Tämä ympäristöoikeudenmukaisuuden näkökulma ohjaa suunnittelijan työtä lainsäädännön tasolla, mutta se voi olla myös ammatillinen missio sekä vahvasti sisäistetty periaate. Aino Rekola ja Riikka Paloniemi (2019, ss. 275–279) toteavat kaupunkisuunnittelijoiden oikeudenmukaisuutta tarkastelemaan tutkimukseen pohjaten, että monipuoliset osallistumismahdollisuudet, vuorovaikutus ja suunnitteluprosessin avoimuus vahvistavat suunnitteluprosessin oikeudenmukaisuutta.

Maankäyttö ja rakennuslakia ollaan parhaillaan uudistamassa ja tavoitteena on, että vuoden 2021 loppuun mennessä esitys uudeksi maankäyttö- ja rakennuslaiksi valmistuisi. Tätä varten osallistavaan kaupunkisuunnitteluun erikoistuneen FEMMA Planning -toimiston Efe Ogbeide ja Milla Kallio ovat laatineet ympäristöministeriölle selvityksen, jonka tarkoituksena on kartoittaa kansalaisten kokemuksia nykyistä maankäyttö- ja rakennuslakia soveltavien muutoshankkeiden sujuvuudesta. Muutoshankkeilla tarkoitetaan kaavoitusta, talon rakentamista, lunastusmenettelyä, tonttijakoa, katusuunnittelua tai muuta maankäytön muuttamiseen liittyvää hanketta. Selvitys kuvaa varsin kattavasti osallistavien suunnittelukäytäntöjen tilaa. Selvityksessä tehdyn haastattelututkimuksen perustella osallisuuden ongelmaksi nousee näennäiskuulemisen kokemukset ja selkokiehisen viestinnän puute. Muutosprosessit koetaan myös usein epäoikeudenmukaisiksi päätöksenteon läpinäkymättömyyden takia. Haastatteluun vastanneet kokivat, ettei heidän osallisuudellaan

ollut mitään merkitystä. Osallisuusprosessit oli aloitettu liian myöhään tai päätökset tehty jo etukäteen, minkä takia osallisilla ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa lopputulokseen.

Valittaminen nähtiin osallisten ainoaksi tavaksi vaikuttaa muutoshankkeisiin. (Ogbeide ja Kallio, 2019, s. 38)

Niin maankäyttö- ja rakennuslakiuudistuksen kuin myös tulevaisuuden ympäristösuunnittelun haasteena on vuorovaikutuksellisuuden kehittäminen, osallistumismahdollisuuksien takaaminen eri väestöryhmille sekä viranomaisten ja suunnittelijoiden kouluttaminen osallisuus-, vuorovaikutus- ja päätöksenteon käytännöissä. (Ogbeide & Kallio, 2019, ss. 39–41, Lehtomäki & Paloniemi, 2016, s. 337) Alueen kulttuurinen moninaisuus sekä heikko sosiaalinen eheys ovat haaste alueen uudistumiselle. Tämän vuoksi näillä alueilla asukkaiden osallistaminen lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä sitouttaa asukkaita asuinalueen kehittämiseen. (Lund & Juujärvi, 2016)

Nuorten osallisuus

Kaupunkisuunnittelu on ekologisista, sosiaalista, eettistä ja poliittista toimintaa, jossa ei vaikuteta vain elinympäristön vaan myös yhteisön jäsenten kehitykseen. Nuorten osallisuus on aktiivista mukanaoloa yhteisöllisessä ja demokraattisessa prosessissa. Toiminta on vaikuttavaa osallistumista, kun nuorten osallisuus ja näkemykset vaikuttavat ja mahdollisesti myös aikaansaavat muutoksen prosessissa. (Koskinen, 2009, s. 29) Sanna Koskisen (2009, s. 29) on väitöstudkimuksessaan tarkastellut lasten ja nuorten osallisuutta ympäristötieteiden näkökulmasta. Nuorten osallisuuden haasteiksi hän listaa nuorten arvostuksen puutteen ympäristön kokemustoimijoina, osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien vähäisyyden, jopa olemattomuuden sekä nuorten osallistamiskäytänteiden jäsentymättömyyden.

Nuorille on mahdollistettava omakohtaisia kokemuksia omassa elinympäristössä ja yhteisössä toimimiseen ja vaikuttamiseen. Osallisuus mahdollistaa nuorille monipuolisen oppimisprosessin, jossa opitaan uusia vuorovaikutustaitoja sekä tietoja suunnitteluprosessista. Osallisuus vahvistaa nuorten itseluottamusta, uskoa omiin mahdollisuuksiin, sitoutumista ja vastuunottoa sekä motivaatiota. (Koskinen, 2009, s. 15)

Nuorille suunnatut osallistavat prosessit ovat vielä kovin jäsentymättömiä eikä osallisuustoiminnan laatuun ole kiinnitetty huomiota. Nuorten aloitteista lähteneet

kehittämiskohteet muuttuvat helposti aikuisten välisiksi vuorovaikutustilanteiksi, eivätkä nuoret pysty säilyttämään aloitteensa ”omistajuutta”. (Koskinen, 2009, s. 35–36) Nuorten osallisuus tulisi säilyttää läpi koko suunnitteluprosessin, jonka osallistavissa toimintavaiheissa nuorten lähtökohdat ja maailma on otettu huomioon. (Gretschel, 2002, s. 180) Nuorille on myös tärkeää kertoa osallistumisen tavoitteista sekä osoittaa, miten heidän osallistumisensa on vaikuttanut suunnitteluratkaisuihin. Mikäli nuoren näkemys ei kanna ratkaisuksi asti, tulee nuorelle kertoa perustelut tälle ratkaisulle. Lisäksi nuorelle tulee kertoa, miten hänen näkemyksiään käsiteltiin suunnitteluprosessin aikana. Näistä keskusteluista nuori voi rakentaa oman osallisuustarinaansa. (Gretschel, 2002, s. 179; Koskinen, 2009, s. 33)

3 Opinnäytetyöprosessin kuvaus

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jolla pyritään osallistavien toimintatapojen kehittämiseen. Tavoitteena on rakentaa kuvaus osallistavasta toiminnasta, jonka avulla voidaan kerätä nuorten kokemustietoa viheralueiden suunnittelun tueksi. Osallistavalla toiminnalla halutaan myös aktivoida nuoria oman asuinalueen kehittämiseen.

Opinnäytetyöprosessia ohjaa kolme tutkimuskysymystä:

1. Millainen on osallisuutta ja vuorovaikutusta tukeva sekä kestävän ympäristörakentamisen periaatteita noudattava vihersuunnitteluprosessi?
2. Millaiset taidelähtöiset menetelmät sopivat nuorten kokemustiedon keräämiseen ja työstämiseen?
3. Miten osallistavaa toimintaprosessia tulisi kehittää, jotta siitä tulisi yksi vihersuunnitteluprosessin perustoiminnoista?

Opinnäytetyöprosessini aikana olen tehnyt tiivistä yhteistyötä *Asukaslähtöiset kehittävät kokeilut ja monikerroksellinen tiedon keruu Mukkulassa 2020–2022* -hankkeen tutkijoiden Anne Pässilän ja Satu Parjasen kanssa. Hankkeessa tehdyt tutkimukset ja yhteistyö mm. Lahden nuorisopalveluiden kanssa ohjasi kohdentamaan tarkasteluni Lahdessa sijaitsevan Mukkulan asuinlähiön nuoriin. Lahden nuorisopalveluiden, Mukkulan Nuokun, henkilökunnan aloitteesta lähdin rakentamaan Mukkulan monikulttuurisille nuorille suunnattua osallistavaa toimintakokonaisuutta, jossa nuorten kokemustieto tehdään

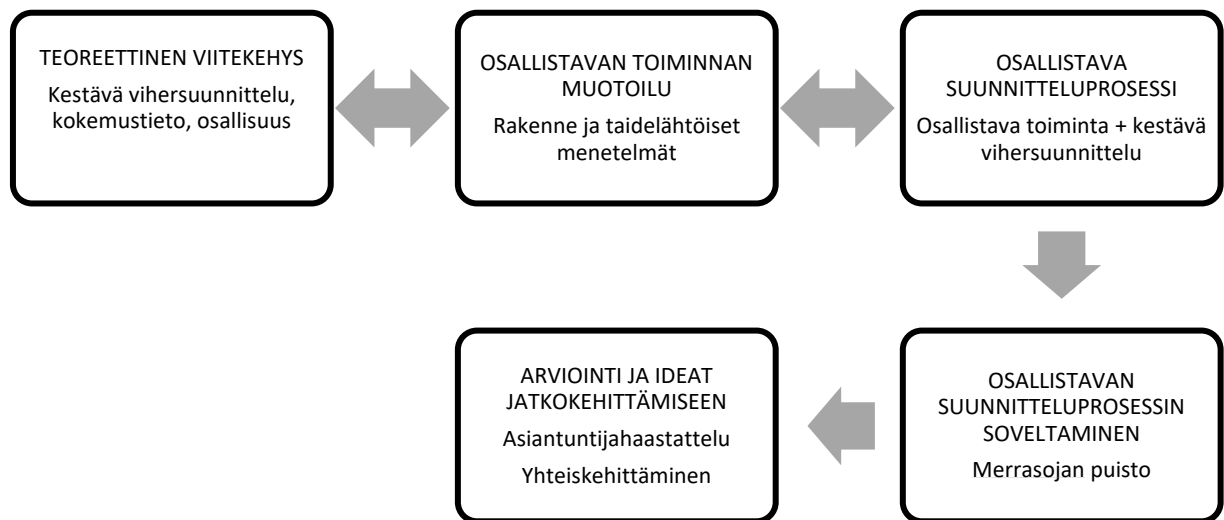
näkyväksi taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntämällä. Toiminnan tavoitteena oli myös aktivoida nuoria Mukkulassa sijaitsevan Merrasojan puiston kehittämiseen.

Opinnäytetyöni toiminnalliseen osaan suunnittelin kolmen taidelähtöisen työpajan kokonaisuuden, johon nuoret osallistuisivat koulupäivien aikana Mukkulan koulusta. Työpajojen käytännön järjestelyissä tein yhteistyötä koulun nuorisotyöntekijän sekä koulussa työskentelevän kulttuuritulkin kanssa. Kävi kuitenkin niin, että Convid-19-pandemia sulki koulujen ovet, eikä nuorten työpajat toteutuneet. Opinnäytetyön kurssia oli muutettava pikaisesti. Toiminnallinen kehittäminen vaihtui osallistavan suunnitteluprosessin tutkimukselliseen kehittämiseen ja toimintaprosessin käytännön testaaminen jouduttiin siirtämään tulevaisuuteen.

Opinnäytetyöni ei ole perinteinen tutkimus, jolla pyritään tilastolliseen yleistämiseen vaan aihetta monipuolisesti tarkastelemalla halutaan kerätä tietoa osallistavan toiminnan käytäntöjen kehittämiseksi vihersuunnitteluhankkeissa. (Ojasalo, Moilanen & Ritakoski, 2015, ss. 51–52) Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa syvällisempää tietoa osallistavasta toiminnasta vihersuunnitteluprosesseissa sekä tuottaa uusia ehdotuksia toiminnan jatkokehittämiseen. Opinnäytetyöni nojautuu aiheeseen liittyviin tutkimuksiin, teorioihin ja käytettyihin metodeihin, joiden kartoittamisesta aloitin tämän prosessikuvaukseni luvussa 2. Kehittämisen lähtökohtana on aikaisempien käytäntöjen sekä omien, aiheeseen liittyvien, oletusten tiedostaminen. (Ojasalo, Moilanen & Ritakoski, 2015, ss. 53–54) Luvussa 4 muotoilen osallistavan toimintaprosessin rakenteen, jolle esitän perusteluita peilaten teoreettiseen viitekehykseen sekä muuhun kirjallisuuteen. Lisäksi tarkastelen, minkälaisia taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntäen voidaan tukea osallisuutta, vuorovaikutusta sekä kestävästä vihersuunnittelua. Luvussa 5 kuvaan, miten osallistava vihersuunnitteluprosessi voisi rakentua kestävästä vihersuunnitteluprosessin vaiheita ja osallistavaa toimintaa yhdistämällä. Samassa luvussa pohdin myös maisemasuunnittelijan roolia osallistavan suunnittelun mahdollistajana. Luvussa 6 testaan, miten osallistavan toiminnan vaiheiden avulla voidaan suunnitella nuoria osallistava työpajakokonaisuus, jossa Merrasojan viheralueesta kehitetään sosiaalista puistoa yhteistoiminnallisesti. Puistohankkeen kautta esittelen osallistavan suunnittelun prosessia moniammatillisille asiantuntijoille, joiden kanssa käydyssä palaute- ja kehityskeskustelussa nousseiden teemojen avulla arvioin osallistavan suunnittelun kokonaisuutta sekä nostan esiin

jatkokehitysideoita luvussa 7. Lopuksi esitän oman matkakertomukseni opinnäytetyöprosessista ja pohdin prosessin aikana esiin nousseita kysymyksiä nykyisistä käytänteistä ja tulevaisuudesta. Seuraavassa kuvassa 1 olen kuvannut opinnäytetyöprosessin vaiheet Ojasalon, Moilasen & Ritakosken (2015, s. 54) laatimaa kaaviota mukaillen.

Kuva 1 Opinnäytetyön vaiheet Ojasalon, Moilasen & Ritakosken (2015, s. 54) laatimaa kaaviota mukaillen.

4 Osallistavan toiminnan kehittäminen

Kuten luvussa 2 olen todennut, osallistavaa toimintaa kehitetään ja toteutetaan vaihtelevin tavoin erityisesti kaupunkisuunnittelussa, esimerkiksi kaavoitusprosesseissa. Viheralueiden suunnitteluprosesseissa tapahtuvasta osallisuudesta on kovin vähän tietoa.

Maisemasuunnittelijoiden ammattifoorumeissa osallisuus nousee aika ajoin keskusteluihin ja useimmiten kaipaillaan menetelmällistä tietoa osallisuuden käytännöntoteutuksen tueksi.

Kestävän ympäristörakentamisen toimintamallissa kehoitetaan ottamaan eri toimijoita mukaan suunnitteluun, mutta varsinasta käytännön ohjeistusta siihen, miten osallisuus tulisi toteuttaa, ei ole käsitelty.

Osallistavan toiminnan avulla pyritään keräämään monipuolisemmin eri väestöryhmien kokemustietoa sekä tulkitsemaan sitä yhdessä osallistavaan toimintaan osallistuvien toimijoiden kanssa. Näin vahvistetaan osallistujien tunnetta tasavertaisuudesta sekä

oikeudenmukaisuudesta sekä kuulluksi tulemisesta. Osallisuuden ja vuorovaikutuksen tukemiseksi käytän taidelähtöisiä ja toiminnallisia menetelmiä.

4.1 Sosiaalisesti kestävä innovointi

Satu Parjanen, Lea Hennala, Mirva Hyypiä ja Suvi-Jonna Martikainen (2016) ovat tutkineet asuinalueiden kehittäjien näkemyksiä asukkaiden osallisuusmahdollisuuksista asuinalueiden kehittämisessä sosiaalisesti kestävä innovointi -konseptin viitekehyksessä. Sosiaalisesti kestävällä innovoinnilla tarkoitetaan kehittämistyötä, jossa tavoitellaan innovaatiota avoimien, asukaslähtöisten ja vuorovaikutteisten toimintaprosessien avulla. Sosiaalisesti kestävä innovointiprosessin tärkeä piirre on myös kehittämistyön läpinäkyvyys, tuottavuuden ja vaikuttavuuden arviointi.

Tutkimuksen mukaan asuinalueiden kehittäminen halutaan toteuttaa asukaslähtöisesti ja poikkihallinnollisesti, mutta kehittämistyön käytännön toteutus kohtaa vielä haasteita. Poikkihallinnollisuus ei toteudu asioiden tarkastelun yksipuolisuuden ja lyhytjänteisyyden takia, eikä kehittämistyön vaikuttavuuden arviointi jää vaillinaiseksi. Kyseisessä tutkimuksessa korostuu osallisten ja kehittäjän, viheralueiden suunnittelussa esim. maisemasuunnittelijan ja asukkaan välisen suoran vuorovaikutuksen tärkeys. Kehittäjän tulisi osallistua kehittämistoimintaan ammattilaisena, joka hallitsee niin oman alansa ammattitaidon lisäksi myös vuorovaikutusosaamisen. Tutkijat toteavat, että avoin ja luottamukseen perustuvat yhteistyö kehittäjän ja asukkaiden välillä tukee sosiaalisesti kestävä innovointia. (Parjanen ym., 2016)

Sosiaalisesti kestävä innovointi nojaa asukkaiden osallistumiseen ja osallistamiseen. Näiden mahdollistamiseksi kehittäjät tarvitsevat menetelmäkoulutusta, toimivia moniammatillisia yhteistyömalleja sekä tarvittaessa myös osallisuuteen ja eri toimintamenetelmiin erikoistuneiden asiantuntijoiden tukea. Seuraavaan listaan olen Parjasen, Hennalan, Hyypiän ja Martikaisen sosiaalisesti kestävä innovointi -konseptin elementteihin peilaten kirjannut listan osallistavan toiminnan periaatteista, jotka toimivat osallistavan suunnitteluprosessin kehittämisen perusjalkana.

Osallistavan toiminnan tulee...

- olla suunniteltua, tavoitteellista ja laadukasta toimintaa
- parantaa vuorovaikutusta ja viestintää eri toimijoiden välillä
- tarjota eri kohderyhmille monipuolisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia
- tehdä osallisten kokemustieto näkyväksi
- vahvistaa osallistujien kokemuksia osallisuudesta ja vaikuttamisesta
- olla avoin prosessi, jonka tuottavuutta ja vaikuttavuutta arvioidaan.

Osallistavassa suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota prosessin avoimuuteen sekä tavoitteista ja pelisäännöistä sopimiseen. (Koskinen, 2009; Puustinen, 2006) Osallistavan viheralueiden suunnitteluprosessin toteutus määrittyy tilaajan asettamista suunnittelun tavoitteista, osallistavaan toimintaan suunnatuista resursseista sekä hankkeen budjetista.

Suunnitteluhankkeen alussa kootun moniammatillisen ohjausryhmän (ks. luku 2.1) tehtävänä on tavoitteiden asettaminen, osallistavan toiminnan suunnittelu sekä toteutuksen tukeminen. Ohjausryhmässä voi olla jäsenenä myös osallistavan toiminnan asiantuntijoita, joiden ammattitaitoa voidaan hyödyntää erityisesti osallistavan toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Osallistavan toiminnan toteutuksessa voidaan hyödyntää myös eri sidosryhmiä, kuten koulun pihan suunnittelussa opettajia tai asuinlähiön puistoalueen kehittämisessä asukastoimikunnan aktiiveja.

4.2 Osallistavan toimintaprosessin rakenne

Yhtenäinen prosessin rakenne auttaa jäsentämään osallistavan toiminnan käytänteitä sekä varmistaa osallistujien vaikuttamismahdollisuudet suunnitteluprosessin joka vaiheessa (Parjanen ym., 2016). Toimintamallin rakenteen tulee olla selkeä, monistettava ja muunneltava kokonaisuus, joka voidaan toteuttaa yhtenä toimintakokonaisuutena, jakaa erillisiksi työpajakokonaisuuksiksi. Toimintamallin eri vaiheista voi myös räätälöidä yksittäisiä osallistavia interventiota osallistavalle toiminnalle asetettujen tavoitteiden mukaisesti, esimerkiksi, jos halutaan vain kerätä asukkaiden kokemustietoa alueesta, voidaan painottaa osallistavan toimintaprosessin ideointivaihetta. (esim. Bäcklund, 2009, s. 42). Seuraavissa alaluvuissa olen tarkemmin kuvannut osallistavan toimintaprosessin neljä eri vaihetta.

4.2.1 Orientaatio

Orientaativaiheen tarkoituksena on vuorovaikutuksen ja luottamuksen rakentaminen. Tutustutaan osallistavaan työskentelyyn sekä työskentelylle asetettuihin tavoitteisiin ja tehdään vuorovaikutussopimus. (ks. draamasopimus, Owens & Barber, 2010, s. 13.) Orientaativaiheessa tutkitaan omaa kokemustietoa suhteessa asuinympäristöön (ympäristösuhde).

Orientaativaiheessa tutustutaan ryhmään, ohjaajaan tai suunnittelijaan ja kohteeseen sekä virittäydytään osallistaviin työskentelytapoihin ja tavoitteisiin. Luottamusilmapiirin takaamiseksi sovitaan yhteisistä toimintasäännöistä ja tehdään suullinen tai kirjallinen sopimus. Tässä vaiheessa työskentely kohdistuu enemmän osallistujien oman kokemusmaailman tarkasteluun. Taidelähtöisten menetelmien avulla osallistajat kuvaavat oman asuinympäristön ominaisuuksia ja sen merkitystä itselle sekä tutkivat omaa toimintaa ympäristössä.

4.2.2 Ideointi

Ideointivaiheen tavoitteena on osallistujien kokemustiedon näkyväksi tekeminen ja tulkinta. Tutkitaan tavoitteellisesti kohdetta taidelähtöisin menetelmin ja yhteistoiminnallisesti. Selvitetään osallistujien kokemukset, motivaatio, tarpeet ja unelmat suhteessa kohteeseen sekä tarkastellaan osallistujien toimintaa ja vuorovaikutusta kohteessa. Yhdessä neuvotellen päätetään jatkotyöstöön menevät toiveet ja kehitysideat.

Viitekehysvaiheessa muotoillaan yhdessä kuva suunniteltavan kohteen ominaisuuksista sekä toiminnoista. Osallistujille annetaan rooli ympäristön kokemusasiatuntijana. Tässä vaiheessa on tärkeää, että jokaiselle tulee mahdollisuus ilmaista näkemyksensä suunniteltavasta kohteesta. Erilaisten toiminnallisten työtapojen avulla tutkitaan, testataan ja arvioidaan kohteen toiminnallisuutta. Tehdään arjen simulaatiota (ks. Bäcklund, 2009, s. 41) ja pohditaan suunnittelutavoitteiden valossa vastauksia esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin: Millaiset muutokset helpottaisivat arjen toimintaa? Miten voisimme tehdä ympäristöstä viihtyisemmän?

Tässä vaiheessa on havainnoitava ja kuunneltava tarkasti kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä. Kohteesta saattaa paljastua jotain tärkeää informaatiota, jota ei arjen toimintaa havainnoimalla tai kohteen lähtötietoja lukemalla saa selville. On kuitenkin huomioitava, että kokemustiedon tulkitsemisessa on hyvä myös osallistaa toimijoita, jotta suunnitteluratkaisut eivät pohjautu väärin tulkintoihin. (ks. Faehnle 2009, ss. 92–96)

Toiminnan lopuksi on hyvä varmistaa tulkintojen oikeellisuus sekä yhdessä neuvotellen sopia jatkotyöstöön menevistä kehitysideoista ja toiveista. Muun muassa prosessidraaman työtavoista löytyy monia erilaisia ratkaisuja valintaprosessin toteuttamiseen.

4.2.3 Toiminta

Toimintavaiheen tavoitteena on eri näkökulmien tarkastelu ja yhteisymmärryksen muodostaminen. Ideoidaan, suunnitellaan ja hahmotellaan erilaisia suunnitteluratkaisuja ryhmissä. Testataan luonnossuunnitelman toimintoja käytännössä taidelähtöisin menetelmin ja annetaan palautetta ja kehitysideoita.

Suunnitteluvaiheessa on oltava vielä mahdollisuus vaikuttaa suunnitteluratkaisuihin. Vaiheen voi toteuttaa monella eri tavalla. Suunnittelija on mukana toimintaan osallistuvana asiantuntijana, joka kehittää suunnitelmaa yhteistyössä muiden osallistujien kanssa. Tässä kehittelytyössä voidaan kokeilla ja varmistaa esimerkiksi alueen ratkaisujen tarkoituksenmukaisuus ja turvallisuus, käytön monipuolisuus sekä myös ylläpidon mahdollistaminen. Samalla voidaan myös eri asiantuntijoiden ja sidosryhmien kanssa arvioida suunnitteluratkaisujen tarkoituksenmukaisuutta sekä mahdollisia kehittämisen paikkoja.

Työskentelyn pohjana voidaan käyttää myös suunnittelijan tekemää yleisluonnosta kohteesta, joka toiminnalla ”herätetään eloon”. Suunnitelman toimintoja voidaan simuloida ja arvioida eri rooleissa. Tavoitteena on etsiä perusteluita eri suunnitteluratkaisuille sekä tehdä parannusehdotuksia. Tässä vaiheessa suunnittelun tukena voidaan hyödyntää myös virtuaalisia sovelluksia sekä mallinnusohjelmia.

Sanna Koskinen (2009, s. 38) toteaa, että on erittäin tärkeää, että nuoret pääsevät myös vuorovaikutukseen suunnittelun muiden osallistujien kanssa, jotta heidän toimintansa ei jäisi

irraliseksi ja he saisivat kokonaiskuvan suunnitteluprosessista. Tässä toimintavaiheessa olisi hedelmällistä käsitellä suunnitelmaluonnosta yhdessä kunnan tai kaupungin ympäristöpalveluiden virkamiesten kanssa tai muiden asiantuntijoiden kanssa. Näin toimijat voisivat peilata omia ajatuksiaan toisten näkökulmiin ja näin mahdollisesti nähdä suunnitelava kohde uudesta perspektiivistä.

4.2.4 Reflektio

Reflektioivan vaiheen tavoitteena on osallisuuden vaikutusten todentaminen ja osallistavan prosessin kehittäminen. Reflektion aikana tutkitaan ja arvioidaan osallistavan prosessin lopputulosta, uutta suunnitelmaa. Laaditaan käyttöohjeita uuteen viheralueeseen, luodaan tulevaisuuskuvia ja rakennetaan matkakertomus suunnitteluprosessista. Esitellään suunnitelma ja matkakertomus vanhemmille, sidosryhmille, päättäjille. Arvioidaan osallistavan suunnitteluprosessin toteutusta ja omaa toimintaa osallistujana. Pyritään säilyttämään prosessin ”omistajuus” osallistujilla loppuun asti.

Reflektio-vaiheessa kuvataan toiminnassa kehittyneitä yhteisymmärrystä sekä prosessia, jolla yhteiseen ratkaisuun on päästy. Arvioinnin tukena on matkakertomus, joka on rakennettu osallistavaa toimintaprosessia havainnoimalla ja toimintaa dokumentoimalla esimerkiksi valokuvaten ja videoiden.

Suunnittelijan tehtävänä on tehdä näkyväksi ja todentaa matkakertomuksen tai suunnitelman avulla, miten osallistujien toiminta on vaikuttanut suunnitteluprosessiin ja suunnitteluratkaisuihin. Tässä vaiheessa varmistetaan, että kaikille on jäänyt osallistavasta prosessista kokemus kuulluksi tulemisesta ja että kaikki näkemyseroista ja toiminnasta nousseet jännitteet on ratkaistu ja selvitetty. Tämä vähentää myös suunnitteluratkaisujen myöhempää ruotimista.

Reflektio-vaiheen tärkeimpänä tavoitteena on vahvistaa toimijoiden tunnetta osallisuudesta sekä vaikuttavuudesta osoittamalla, miten heidän äänensä on kuultu ja miten heidän näkemyksensä ovat vaikuttaneet suunnitteluprosessiin. Tässä vaiheessa arvioidaan myös osallistavan toiminnan laatua, mihin ei vielä tällä hetkellä ole lakisääteistä veloitetta. Kuntalaissa on asetus asukkaiden osallisuuden edistämisestä, mutta ei toiminnan

systemaattisesta kehittämisestä. On kuitenkin erittäin tärkeää, että osallistavan toiminnan prosessia kehitetään. (ks. Bäcklund, 2009, s. 41)

4.3 Taidelähtöinen toiminta vuorovaikutusta tukemassa

Taidelähtöinen työskentely mahdollistaa kaupunkisuunnittelussa moninäkökulmaisen tarkastelun, jossa asukkaiden kokemustietoa sekä äänetöntä ja näkymätöntä tietoa voidaan tehdä näkyväksi ja käsitellä. Taidelähtöiset työtavat lisäävät osallistumisen mahdollisuuksia eri kohderyhmille. Moninäkökulmainen tarkastelu voi rakentaa empatiaa eri yksilöiden välillä, mutta myös paljastaa jännitteitä. (Wolff ym., 2021, ss. 1–2, Parjanen ym., 2016) Parjasen ym. (2016) mukaan Lavaste, Rautavuoma & Sirén (2015) näkevät taidelähtöiset menetelmät mahdollisuuksina tutkia paikkaa ihmisiä yhdistävänä tekijänä. Taidelähtöiset menetelmät voivat myös aktivoida yhteisöjä vaikuttamiseen sekä luovat mahdollisuuksia vahvemman osallisuuden kokemiseen.

Vuorovaikutuksen mahdollistamisen lisäksi taidelähtöiset menetelmät herättelevät osallistujien luovuutta. Laura Huhtinen-Hildén ja Anna Liisa Karjalainen (2019, s. 14) ovat tarkastelleet taiteen ja luovien menetelmien hyödyntämisen mahdollisuuksia erityisesti sosiaali- ja terveysalan kontekstissa. Artikkelissaan he toteavat mm., että kokemus itsestä luovana olentona on ihmisen perustarve, joka näkyy elämässämme joustavuutena, kekseliäisyytenä, ja kyynä katsoa asioita uudesta näkökulmasta. Vaikka Huhtinen-Hildén ja Karjalainen käsittelevät taiteen soveltamisen mahdollisuuksia eri alan tulokulmasta, näen heidän näkemystensä yhteensopivuuden myös vihersuunnittelualan osallistavassa toiminnassa.

Pekka Korhonen (2015) tarkastelee soveltavan taiteen mahdollisuuksia erityisesti taidekasvatuksen ja teatterilähtöisten menetelmien näkökulmasta. Hän toteaa, että taidelähtöiset menetelmät ovat taiteen eri muotoja (musiikki, kuvallinen ilmaisu, kirjoittaminen, liike, tanssi, draama jne.) hyödyntäviä työtapoja, joilla ei tähdätä taiteen tekemiseen perinteisessä mielessä. Toiminnassa keskitytään prosessiin ja siinä tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Taidekasvatuksen ja soveltavan taiteen näkökulmasta tarkasteltuna taidelähtöisen toiminnan painopiste on tavoitteellisessa keskustelussa ja yhteisen aiheen käsittelyssä. (Korhonen, 2014, s. 15) Sosiaalityössä taidelähtöisiä menetelmiä käytetään

erityisesti osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusten tuottamiseen ja vahvistamiseen. Taidelähtöisillä menetelmillä voidaan mahdollistaa elämysten syntymiseen ja niiden yhteiseen jakamiseen. (Känkänen, 2013, s. 32)

Taidelähtöiset menetelmät lisäävät myös yhdenvertaisuutta osallistujien välille sekä antavat mahdollisuuden oppia toisten kokemuksista. Luova ilmaisu mahdollistaa kontaktin silloinkin, kun osallistujien välillä ei ole yhteistä kieltä. Se synnyttää uusia yhteyksiä ihmisten välille sekä lisää ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta myös vieraita kulttuureja kohtaan. (Huhtinen-Hilden & Karjalainen, 2019, s. 15) Taidelähtöinen toiminta mahdollistavat laajemmat itseilmaisun mahdollisuudet, joista on paljon apua eri vuorovaikutustilanteissa. Menetelmien avulla voidaan tutkia kokemuksia toiminnallisesti, tukea yksilöiden ja ryhmien hyvinvointia, kehittää yhteisöjen toimivuutta ja ammattikäytäntöjä. (Huhtinen-Hilden & Karjalainen, 2019, s. 15) Luovan toiminnan tarkoituksena ei kuitenkaan nyt ole tuottaa tietoa siitä, miten asiat ovat vaan siitä, millaisia käsityksiä osallisilla on esimerkiksi suunniteltavasta kohteesta (Ventola, 2014, s. 72).

Ympäristöministeriön (2007, s. 34) laatimassa *Osallistuminen yleis- ja asemakaavoituksessa* oppaassa todetaan, että vuorovaikutuksen kulmakiviä ovat avoimuus, viestintä, kuuntelu, keskustelu, palaute sekä luottamus. Oppaassa todetaan myös, että ristiriidat osallistujien välillä kuuluvat asiaan, mutta hyvällä vuorovaikutuksella voidaan estää ristiriitojen kärjistymisen. Vuorovaikutustilanteissa paljastuvat omat näkemykset eivät aina resonoi muiden toimijoiden näkemysten kanssa. Vuorovaikutukseen tulee jännitteitä, kun osallistujat joutuvat tekemään valintoja, päätöksiä ja neuvottelemaan, pohtimaan, kehittelemään toisten ideoita sekä mahdollisesti luopumaan omistaan. On myös punnittava eri vaihtoehtoja ja siedettävä epävarmuutta. Joskus on hyväksyttävä, että omia ideoita muutetaan. Tämän kaiken on tapahduttava, jotta yhteisymmärrys muodostuisi ja saadaan yhdessä muutosta aikaan. (Korhonen, 2014, s. 26) Useat tutkijat ovat todenneet, että taidelähtöisten menetelmien avulla näitä eri näkökulmien välille muodostuvia jännitteitä voidaan rakentavasti käsitellä.

Taidelähtöisestä työskentelystä ja erityisesti visuaalisten menetelmien käytöstä sosiaalityössä kirjoittaessaan Susanna Iivanainen (2020, s. 71) toteaa Liebmanniin (2010, s. 383) viitaten, että taiteellinen toiminta tarjoaa oppimisen mahdollisuuksia. Ryhmässä

toimiessa tapahtuu sosiaalista oppimista ja se luo mahdollisuuden myös sosiaalisten taitojen oppimiseen. Taidelähtöisen toiminnan tarkoituksena on tutkia, tehdä valintoja ja järjestää asioita merkityksellisiksi kokonaisuuksiksi. Taiteen eri muotoja voidaan soveltaa lähes rajattomasti ja niillä pyritään usein muutokseen ajattelussa, toiminnassa ja asenteissa. (Korhonen, 2014, s. 16) Osallistavassa toiminnassa menetelmävalintoihin vaikuttaa suuresti se, kenelle ollaan toimintaa suunnittelemassa. Lapsiryhmälle rakennetaan kokonaisuus hyvin erilaisista elementeistä kuin nuorille tai vanhuksille suunniteltaessa. Menetelmävalintoihin vaikuttavat mm. osallistujien ikä, toiminnan konteksti ja tavoite, tapaamisten määrä ja osallistujien kulttuurinen tausta. Vihersuunnittelun näkökulmasta on otettava huomioon myös osallistujien suhde suunniteltavaan kohteeseen. Suunnitellaanko koulun pihaa yhdessä koululaisten kanssa, liikerakennuksen sisäpihaa yrityksen työntekijöiden kanssa, lähiliikuntapaikkaa asukkaiden kanssa vai yhteisöpuutarhaa lähiön ikäihmisten kanssa?

4.4 Osallistavan toiminnan menetelmät

Ympäristöministeriön (2007, s. 34) *Osallistuminen yleis- ja asemakaavoituksessa* oppaassa on myös esitelty kattavasti erilaisia kaavoitustyöprosessissa hyödynnettäviä osallistavia menetelmiä. Viheralueiden suunnitteluun on saatavilla lasten ja nuorten osallisuutta tukevia menetelmäoppaita ja ohjeistuksia, joita ovat laatineet mm. Vantaan kaupunki, Kierrätyskeskus, Kansan Sivistystyön Liitto. Useimmiten osallisuuden menetelmäohjeistukset on liitetty kaupunkisuunnittelun (kaavoituksen) prosesseihin, johtuen maankäyttö- ja rakennuslain osallisuusperiaatteesta. Tässä opinnäytetyössä tarkastelen menetelmiä viheralueiden suunnittelun näkökulmasta. Liitteeseen 1 olen listannut erilaisia taidelähtöisiä ja vuorovaikutusmenetelmiä sekä osoittanut, miten niillä voidaan tukea osallisuutta ja vuorovaikutusta sekä kestäväää vihersuunnittelua.

4.4.1 Draama

Draamapedagogisesta näkökulmasta tarkasteltuna draaman menetelmien tarkoituksena on synnyttää merkityksiä, mahdollistaa kaikkien osallistumisen organisoidusti ja kokonaisvaltaisesti. Ne antavat myös mahdollisuuden osallistumiseen eri tasoilla. Menetelmien valinnassa voidaan ryhmän taitotason mukaan ottaa huomioon myös osallistujien toiveet aiheen käsittelytavoista. (Owens & Barber, 2010, s. 22)

Allan Owens ja Keith Barber (2010, ss. 10–11) ovat kirjassaan Draamakompassi–prosessidraaman suunnittelu, käytännön työskentely, arviointi ja reflektointi perustelleet neljästä eri lähtökohdasta, miksi juuri draaman, jota käytetään myös teatterilähtöisten toiminnan synonyymina, menetelmiä tulisi käyttää opetuksessa. Nämä lähtökohdat sopivat hyvin perusteluiksi sille, miksi draamaa voisi toimia myös osallistavan suunnitteluprosessin menetelmänä. Seuraavassa taulukossa 2 avaan Owensin ja Barberin neljä lähtökohtaa ja vertaan draaman soveltuvuutta osallistavaan vihersuunnitteluprosessiin.

Taulukko 2 Draaman lähtökohtien soveltaminen osallistavassa suunnittelussa Owensia ja Barberia (2010, ss. 10–11) peilaten.

Draama (Owens & Barber)	Osallistava suunnittelu
<p>Draamatyöskentely pohjautuu arvoihin, joihin uskomme. Kun osallistujille annetaan mahdollisuus käsitellä omaa arvomaailmaa kuvitteellisesti, symbolisen toiminnan kautta ja eri taidemuotoja hyödyntäen, luo se todellisen mahdollisuuden oppia uutta itsestään ajattelijana ja toimijana, omasta ympäristösuhteesta, muista osallistujista sekä toiminnassa syntyvästä vuorovaikutuksesta.</p>	<p>Asiakaslähtöisessä maisemasuunnittelussa otetaan huomioon tilaajan asettamat suunnittelutavoitteet, suunniteltavan kohteen ominaisuudet sekä sen merkitys alueella toimiville sekä muulle ympäristölle. Draamamenetelmien avulla osallisten kokemustieto tehdään näkyväksi. Tämän tiedon avulla suunnittelija voi saada kohteesta uutta tietoa muiden lähtötietojen lisäksi. Draamatoimintaa ohjatessaan tai siihen osallistuessaan suunnittelija voi myös itse työstää arvojaan ja ajatteluaan suunnittelun asiantuntijana ja osallisuuden mahdollistajana.</p>
<p>Draamatyöskentely on toimintaa, jonka menetelmät sopivat kaikille osallistujille, ikään ja sosiaaliseen statukseen katsomatta. Se on työskentelyä, jossa kaikilla osallistujilla on mahdollisuus saada omakohtaisia, käytännön kokemuksia, joka vahvistaa oppimisen motivaatiota sekä ymmärrystä.</p>	<p>Draaman menetelmiä hyödyntämällä voidaan räätälöidä kohderyhmälle sopiva vuorovaikutteinen suunnitteluprosessi. Monia draaman työtapoja voi myös muokata ja varioida. Näin eri työtavoilla voidaan kerätä erilaisten kohderyhmien kokemustietoa.</p>
<p>Draama edistää ”laadullista oppimista”. Draaman menetelmistä löytyy jokaiselle sopiva työskentelytapa, jolla aiheita pääsee tutkimaan, testaamaan ja soveltamaan. Näin käsiteltävästä aiheesta jää osallistujille vahvempi muistijälki.</p>	<p>Draaman menetelmät mahdollistavat suunniteltavan kohteen moninäkökulmaisen ja -kanavaisen tutkiskelun ja työstämisen. Draamatyöskentelyn avulla saadaan myös hiljaiset äänet kuuluviin. Mielikuvitusta ruokkivat menetelmät mahdollistavat myös abstraktimpien aiheiden työstämisen. Vuorovaikutteisen suunnittelun tavoitteena on paljastaa mahdollisimman monia näkökulmia ja ratkaisuja sekä löytää yhteisymmärrys kohteen suunnittelussa.</p>

Draamaprosessiin osallistuminen voi olla voimaannuttava kokemus. Draaman työskentely on demokraattista ja kriittistä toimintaa, jossa jokainen osallistuja on tasavertainen toimija. Draamaprosesseissa korostetaan jokaisen mielipiteen merkitystä sekä annetaan vaikutusmahdollisuus kaikille.

Draamatyöskentely mahdollistaa sen, että jokainen prosessiin osallistuva saa ajatuksensa ilmaistua itselle sopivalla tavalla sekä samalla kokee myös tulewansa kuulluksi. Eri työtapojen avulla mahdollistetaan kaikille osallistuminen oman toimintaympäristön kehittämiseen tasavertaisessa vuorovaikutuksessa asiantuntijoiden ja sidosryhmien kanssa.

4.4.2 Visuaaliset menetelmät

Visuaalinen (kuvallinen) ilmaisu voi olla kuvan tekemistä, valokuvaamista tai vaikka kodin sisustamista. Se on visuaalisten valintojen tekemistä: esim. kuvan aiheen valintaa, rajaamista, sommittelua ja värivalintoja. Kun useampi henkilö kuvaa yhtä samaa aihetta, syntyy monta erilaista tulkintaa (kuvaa). Jokaisen visuaalinen tulkinta on uniikki, jonka taustalla ovat omat mieltymykset, kokemukset ja arvot. (Iivanainen, 2020, s.60)

Tämän opinnäytetyön osallistavassa toimintaprosessissa visuaalisia menetelmiä käytetään kokemusmaailman näkyväksi tekemisen sekä ympäristön tarkastelun ja havainnoinnin välineenä. Visuaalisten menetelmien käyttämisessä painotetaan enemmän prosessiin kuin itse kuvatuotokseen. Esimerkiksi valokuvaamalla voidaan tutkia suunniteltavan ympäristön merkityksellisiä paikkoja. Kuvaaminen ja kuvan tekeminen ovat vain väline aiheen käsittelyssä sekä suunnitteluprosessin dokumentoinnissa. (Iivanainen, 2020, s. 63)

Visuaalisia menetelmiä käyttämällä voidaan kommunikoida sanattomasti ja ymmärtää paremmin itseä ja muita. Kuvat mahdollistavat kokemusten, ajatusten ja tunteiden ilmaisun, vaikka niiden sanallistaminen olisi vaikeaa tai mahdotonta. (Iivanainen, 2020, s. 64) Etenkin nuorten kanssa toimiessa kuvallinen ilmaisu on todettu olevan toimiva väylä omien kokemusten ilmaisemiseen. Kuvien äärellä asioita on helpompi pukea sanoiksi, kun ne ovat saaneet ensin visuaalisen muodon. Tärkeintä on, että tulkinnan kuvasta tekee kuvan tekijä itse. Tämän on tärkeä huomata tilanteessa, jossa esimerkiksi suunnittelija kerää nuorten kokemustietoa suunniteltavasta kohteesta. Pelkkä kuva ei vielä kerro koko totuutta nuoren näkemyksistä, vaan nuoren on saatava myös kertoa kuvasta omin sanoin. (Iivanainen, 2020, s. 71) Lasten ja nuorten kanssa toimiessa kuva keskittää osallisten tarkastelun aiheeseen. Se kiinnittää toimijat aiheen tarkasteluun sekä selventää osallistavan toiminnan tavoitetta. (Kuusisto-Arponen & Laine, 2015, s. 103)

5 Kohti osallistavaa suunnitteluprosessia

Onnistunut osallistava vihersuunnitteluprosessi rakentuu monipuolisesta vuorovaikutuksesta. Toimitaan yhdessä määriteltyjen tavoitteiden ja suunnitelmien mukaisesti ja prosessin laadun takaamiseksi reflektoidaan toimintaa prosessin aikana sekä sen jälkeen. Suunnittelijalla on suunnitteluprosessissa aktiivinen rooli vastuullisena kohteen suunnittelijana, ohjausryhmän jäsenenä kuin myös osallistavaan toimintaan osallistuvana asiantuntijana ja/tai mahdollisena ohjaajana.

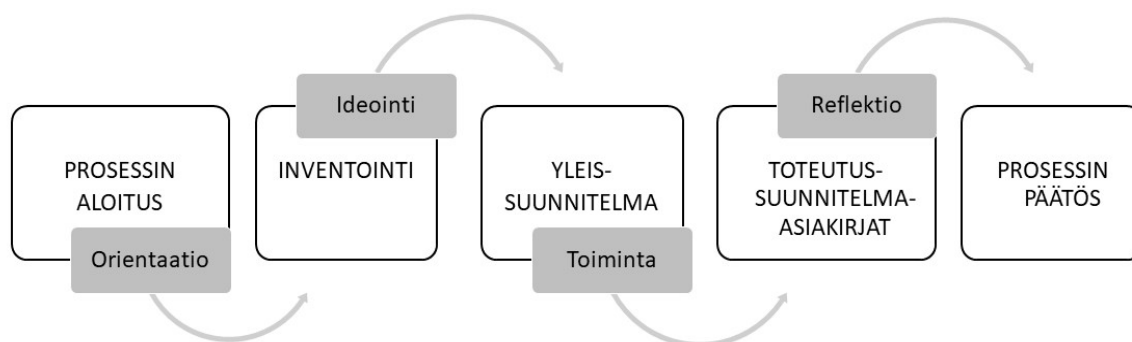
5.1 Suunnitteluprosessin ja osallistavan toiminnan yhteensovittaminen

Osallistavan toiminnan ja viheralueiden suunnittelun vaiheiden yhteensovittaminen toteutetaan aina suunnitteluhankekohtaisesti. Ohjausryhmä asettaa osallistavalle toiminnalle tavoitteen, johon pohjaten osallistavan toiminnan prosessi rakennetaan. Ohjausryhmän kanssa suunnitellaan myös osallistavan toiminnan ajoittaminen suunnitteluprosessin rinnalla sekä miten viestiminen tapahtuu prosessin sisällä sekä muille ympäristön toimijoille.

Mikäli asukkailla on toimijarooli kokemuksellisen ja tarpeellisen tiedon tuottajana, on tarkoin suunniteltava, missä vaiheessa suunnittelu- ja päätöksentekoprosessia asukkaita osallistetaan. (Bäcklund, 2009, s. 41) Osallistava suunnitteluprosessi voidaan toteuttaa yhtenä kokonaisuutena sopivassa suunnittelun vaiheessa tai jakaa työpajakokonaisuuksiksi, jotka toteutuvat suunnitteluprosessin eri vaiheissa.

Seuraavassa kuvassa 2 valkoisissa laatikoissa ovat kestävän vihersuunnitteluprosessin vaiheet ja harmaissa laatikoissa osallistavan toiminnan vaiheet.

Kuva 2 Osallistavan viheralueiden suunnitteluprosessin rakenne.

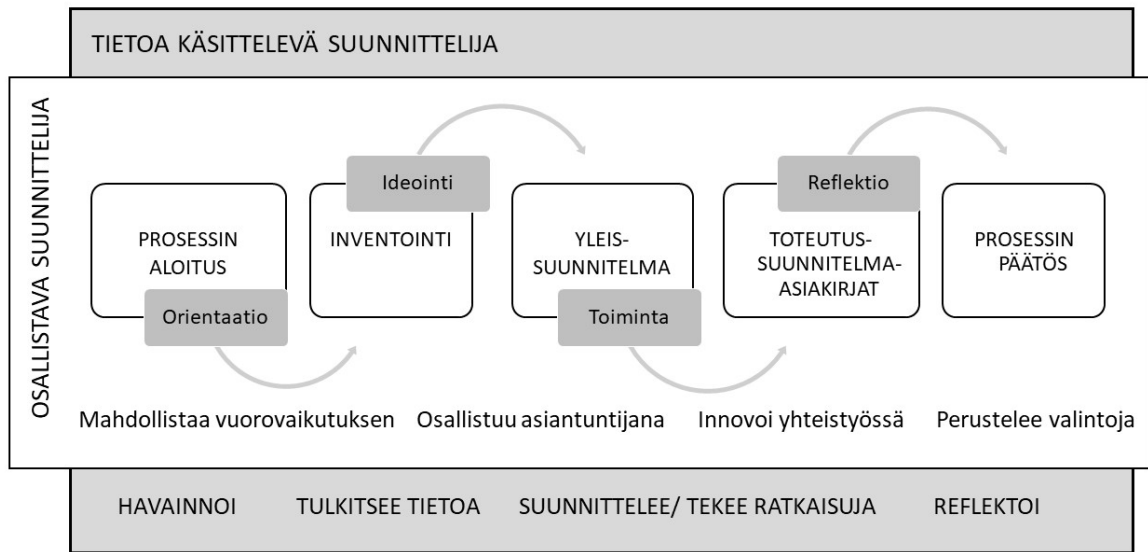
Osallistavan suunnitteluprosessin avoimuutta lisää selkokielen ja helposti tavoitettava viestintä, jonka tulisi tapahtua ennen hanketta, hankkeen aikana sekä sen jälkeen. Viestintäkanavana toimii selvityksen mukaan julkishallinnon verkkosivut sekä sosiaalisen median kanavat. (Ogbeide & Kallio, 2019, ss. 27–29) Osallistavan suunnitteluprosessin suunnitteluvaiheessa on siis tärkeä huomioida, miten ja missä viestitään toimijoille sekä prosessin ulkopuolelle. Vaikka osallistava toiminta ei tavoittaisikaan kaikkia toimijoita, tarjotaan näin mahdollisuus tiedon saantiin sekä kommentointiin prosessin aikana.

5.2 Refleктоivan maisemasuunnittelijan monet roolit osallistavassa suunnitteluprosessissa

Maisemasuunnittelija on osallistavan suunnitteluprosessin sydän. Hän toimii koordinaattorina sekä yhteyshenkilönä eri toimijoiden välillä ja kantaa vastuun siitä, että osallistava suunnitteluprosessi toteutetaan suunnitelmallisesti ja laadukkaasti. Ennen kaikkea maisemasuunnittelijan tulee olla tavoitettavissa ja läsnä suunnittelun kaikissa vaiheissa, myös osallistavassa toiminnassa (Parjanen ym., 2016).

Kuvassa 3 esitän osallistavan ja tietoa käsittelevän maisemasuunnittelijan tehtävät osallistavassa suunnitteluprosessissa. Maisemasuunnittelijan toimenkuva on moninainen. Suunnittelija voi olla samanaikaisesti tutkija, tiedon tulkitsija, vuorovaikutuksen mahdollistaja ja luova ratkaisija. Maisemasuunnittelijan asiantuntijuus rakentuu sekä alan ammattiosaamisesta että vuorovaikutusosaamisesta. (Laajalahti, 2014, ss. 219–223)

Kuva 3 Maisemasuunnittelijan roolit ja tehtävät osallistavassa suunnitteluprosessissa.

Osallistavassa suunnittelussa suunnittelijan vuorovaikutusosaaminen näkyy mm. eri roolien omaksumisena, valtasuhteiden tiedostamisena sekä omaan asiantuntijuuteen luottamisena erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Vuorovaikutteiseen suunnitteluprosessiin osallistuminen herkistää oman asiantuntijuuden reflektointiin sekä arvomaailman pohdintaan.

Vuorovaikutus tukee ja samalla myös haastaa oma asiantuntijuuden kehittymistä. On osattava kuunnella ja tulla kuulluksi. Luottaa omaan asiantuntijuuteen suunnittelun erityisosaajana. (Parjanen ym. 2016, Puustinen 2006, ss. 326–332) Suunnittelijalla on myös tärkeä rooli oikeudenmukaisuuden kokemuksen tulkitsijana ja välittäjänä (Rekola & Paloniemi, 2019, s. 278)

Vaikka suunnittelija on osallistavassa suunnitteluprosessissa aktiivinen vuorovaikutuksen mahdollistaja, ei se tarkoita, että jokaisen maisemasuunnittelijalla tulisi olla vuorovaikutuksen ja osallisuuden erityisosaamista sekä kompetenssia osallistavan suunnitteluprosessin läpiviemiseen osallistavan toiminnan ohjaajana. Riittää, kun tietää milloin, missä ja miten osallistavaa toimintaa kannattaa toteuttaa suunnitteluprosessin aikana.

Tarvittaessa vuorovaikutustyöskentelyn toteutuksesta voi ottaa vastuun toinen asiantuntija yhteistyössä suunnittelijan kanssa (Parjanen ym. 2016). Jos vuorovaikutustoiminnasta vastaisikin toinen asiantuntija, on erittäin tärkeää, että suunnittelija on tavoitettavissa ja

mukana vuorovaikutustoiminnassa osallistuvana asiantuntijana. Suunnittelijan osallistuminen ja läsnäolo herättää osallistujissa tunteen kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän kokemuksiinsa arvostetaan. Se vahvistaa osallistujien sitoutumista prosessiin sekä luottamusta siihen, että heidän osallistumisellaan on merkitystä. (Koskinen, 2009, s. 37, Ogbeide & Kallio, 2019, s. 39, Parjanen ym., 2016)

Osallistavaa vihersuunnitteluprosessia voisi kuvata yhteiseksi tutkimusmatkaksi, jolle suunnittelija osallistuu yhdessä osallisten kanssa. Osallistavan suunnittelijan on hyvä aluksi vain havainnoida ja kuunnella osallistujien kokemuksia, toiveita, tarpeita ja unelmia (Mellanen 2021, s. 36). Näitä tietoja suunnittelija peilaa suunniteltavan kohteen ekologisiin ja teknis-taloudellisiin tietoihin sekä omaan tietoperustaansa, jonka on ammatillisesta näkökulmasta käsin tuottanut (Faehnle 2009, s. 86). Näiden pohjalta suunnittelija tekee suunnitteluratkaisuja, joita testaa osallistujien kanssa osallistavan toiminnan prosessissa. Suunnitteluratkaisua kehitetään syklisesti, jolloin suunnittelu, havainnointi ja arviointi toistuvat useaan kertaan prosessin aikana. Prosessin tavoitteena on saada aikaan suunnitteluratkaisuja, jotka kehittävät suunniteltavaa kohdetta kestävämpään suuntaan. (Ojasalo, Moilanen & Ritakoski, 2015, ss. 58–61)

Varsinkin lasten ja nuorten kanssa toimiessa aikuisen roolin tärkeys osallistumisen mahdollistajana ja toimintaan osallistujana korostuu. Suunnittelijan tulisi omaksua kumppanin ja kanssaoppijan rooli ja päästettävä hetkellisesti irti omasta asiantuntijamanttelistaan. (Koskinen, 2009, s. 37) Sanna Koskinen (2009, s. 37) toteaa, että asiantuntijuus ei häviä, mutta se muuttuu, jolloin nuorten paikalliselle kokemustiedolle ja osallisuudelle jää tilaa. Laura Mellanen (2021, s. 36) toteaa KEKE-työkirjassa, että osallistavan toiminnan ohjaajan on hyvä luopua valta-asemastaan aina kun se on mahdollista niin, että päävastuu toiminnasta edelleen säilyy ohjaajalla. Osallistavalla ohjaajalla on aina valta kaikesta huolimatta.

Suunnittelijan tulisi olla osallistavan toiminnan puolestapuhuja ja asennekasvattaja. Osallisuuden eri muotojen lisääminen suunnitteluprosessiin ei saisi olla vain suunnittelijan aktiivisuuteen pohjautuvaa "ylimääräistä" työtä vaan sen tulisi olla selkeää suunnitteluprosessiin liitettyä osaa, jonka hyödyistä ja tarpeellisuudesta on helppo puhua lakien velvoitteisiin sekä eri hankkeissa kerättyihin kokemuksiin vedoten. Osallisuuden

toteutuksesta sekä vaikutuksista suunnittelun toteutukseen (esimerkiksi resursointiin) on hyvä keskustella suunnitteluhankkeen toteutuksesta neuvoteltaessa. (Koskinen 2009, s. 30)

Puustinen (2006, s. 321) on väitöskirjatutkimuksessaan tutkinut kaavoittajien ammattikunnan roolia ja valtuutusta sekä sitä, miten kyseinen ammattikunta on reagoinut uudistetun maankäyttö- ja rakennuslain tuomien muutospaineiden alla. Hän toteaa, että yksi tapa vastata osallisuusperiaatteen tuomiin velvoitteisiin on erikoistuminen esimerkiksi osallistavaan suunnitteluun. Kuitenkaan tällaisia osallistavaan suunnitteluun erikoistuneita kaavoittajia ei ole, eikä liioin maisemasuunnittelijoitakaan.

Eri tutkimuksiin pohjaten on todettava, että suunnittelun asiantuntijat tarvitsevat tukea ja koulutusta osallisuus- ja vuorovaikutusmenetelmien soveltamisessa omalla asiantuntija-alueellaan. Oman asiantuntijuuden ja toiminnan reflektointi sekä vahvuuksien ja voimavarojen tunnistaminen ovat hyvä alku oman osallistava suunnittelija -roolin kehittymiselle sekä osallistavampien suunnitteluprosessien toteuttamiselle. (Parjanen ym. 2016; Puustinen, 2006 ss. 326–332; Ogbeide & Kallio, 2019, s. 41)

6 Merrasojan puiston osallistava kehittämisprosessi

Opinnäytetyöni on osa *Asukaslähtöiset kehittävät kokeilut ja monikerroksellinen tiedon keruu Mukkulassa 2020–2022*, lyhyemmin *Yhteinen Mukkula* hanketta. Sidon opinnäytetyöni hankkeeseen tällä esimerkkisuunnitelmalla, johon nuoret valittiin kohderyhmäksi Lahden nuorisopalveluiden työntekijöiden toiveesta. Erityisesti haluttiin nostaa monikulttuuristen tyttöjen äänet kuuluviin.

6.1 Osallistavan suunnittelun prosessi nuorille

Lahdessa, Mukkulan kaupunginosassa sijaitsevan Merrasojan puiston kehittämisprosessin suunnittelussa olen noudattanut Sanna Koskisen (2009) esittämiä neuvoja, jotka hän on laatinut erityisesti lapsia ja nuoria osallistavan toiminnan kehittämiseksi. Oheisessa sitaatissa Koskinen tiivistää lapsia ja nuoria osallistavan prosessin vaiheet:

On erityisen tärkeää kertoa, mitä nyt ollaan suunnittelemassa, mihin asioihin on mahdollista vaikuttaa, millä aikataululla suunnittelu etenee, miten osallistutaan

(keinot) ja kenen kanssa osallistutaan. Keskeistä on myös sopia, milloin tavataan suunnittelijaa ja miten palautteen saamisesta huolehditaan. (Koskinen, 2009, s. 38)

Koskisen neuvoihin sekä kirjallisuuskatsaukseen pohjaten kuvaan alla Merrasojan puistoalueen kehittämisprosessia: toimijoita, toiminnan tavoitteita ja toteutusta.

1. Suunnittelun toteuttaja ja osallistavan toiminnan ohjaaja

Kohteen suunnittelijaa ei ole määritelty, mutta prosessin on suunniteltu niin, että kohteen suunnittelija voi myös toimia osallistavan suunnitteluprosessin ohjaajana. Tärkeää on, että suunnittelija osallistuu osallistavaan toimintaan, vaikka toiminnan fasilitaattorina toimisi toinen asiantuntija.

2. Suunnittelun kohde ja toimijat

Suunniteltava kohde on Merrasojan viheralue Lahden Mukkulassa. Viheralue sijaitsee keskellä Mukkulan asuinlähiötä ja on siksi keskeisen sijaintinsa takia tärkeää aluetta kaikille Mukkulan asukkaille. Viheralueelle on tehty yleissuunnitelma, jossa pääosin on keskitytty puiston perusparannuksiin, ei rakenteellisiin muutoksiin. Yleissuunnitelman mukaisia korjauksia on toteutettu 2/3 vuonna 2020 ja loput toteutetaan vuonna 2021.

3. Suunnittelun tavoitteet

Puistoalueen kehittäminen yhdessä Mukkulassa asuvien nuorten kanssa. Kehittämistyön tavoitteena on myös kehittää Merrasojan puistoalueesta nk. sosiaalista puistoa, jossa eri ikäiset Mukkulan asukkaat voisivat kohdata ja toimia yhdessä.

4. Ohjausryhmä

Ohjausryhmään kutsutaan edustajia Yhteinen Mukkula -hankkeesta, Lahden kaupungin ympäristöpalveluista ja nuorisopalveluista (Mukkulan Nuokulta), Mukkulan koulusta sekä asukasyhdistyksestä. Ohjausryhmään lähetetään myös avoin kutsu, jolla pyritään tavoittamaan alueella toimivia sidosryhmiä ja yhteistyökumppaneita.

5. Osallistavan toiminnan tavoitteet

Osallistavan toiminnan tavoitteena on tehdä nuorten ympäristösuhde näkyväksi sekä suunnitella yhdessä Merrasojan viheralueesta sosiaalista toimintaa tukeva

kohtaamispaikka, sosiaalinen puisto. Samanaikaisesti voisi Mukkulan ikääntyneille asukkaille järjestää osallistavaa suunnittelutoimintaa, jonka tavoitteena on pohtia Merrasojan puiston toiminnallisuuksia ja saavutettavuutta. Tämä mahdollistaisi kohteen tarkastelun moninäkökulmaisesti ja eri kohderyhmien tarpeita huomioiden.

6. Osallistujat

Kokemustoimijoiden ryhmään kutsutaan Mukkulan koulua käyviä nuoria. Nuorten monikulttuurinen tausta lisää työskentelyyn myös moninäkökulmaisuuksia sekä myös haastaa menetelmien valinnassa. On huomioitava mm. kulttuurien asettamat osallisuuden rajoitukset sekä mahdollinen yhteisen kielen puuttuminen.

7. Toteutus

Osallistavan toiminnan vaiheet jaetaan neljäksi työpajaksi: Orientaatio, Ideointi, Toiminta ja Reflektio-työpaja.

Työpajat toteutetaan koulupäivien aikana. Näin mahdollistetaan monikulttuuristen tyttöjen osallistumismahdollisuudet sekä kulttuuritulkin sekä S2 (suomi toisena kielenä) -opettajan tuki. Työpajojen aikana työskennellään Mukkulan ympäristössä sekä Merrasojan viheralueella. Myös Mukkulan koululta on mahdollisuus saada työskentelytiloja tarvittaessa.

8. Resurssit

Mukkulan koulun kulttuuritulkki osallistuu toimintaan sekä avustaa suunnittelijan sekä nuorten kotien välisessä viestinnässä. Nuorten osallistumiseen pyydetään lupa huoltajilta.

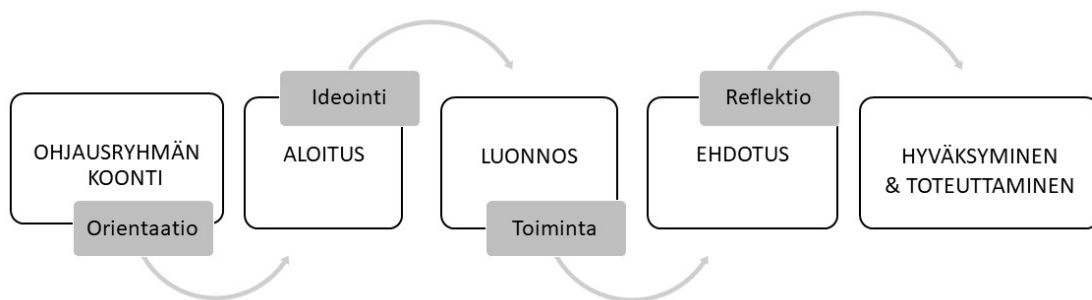
Suunnittelija laatii yhteistyössä ohjausryhmän kanssa osallisuus- ja arviointisuunnitelman, johon pohjaten rakentaa myös työpajakokonaisuuden. Aikaresursoinnissa tulee huomioida toiminnan suunnitteluun, työpajojen toteutukseen ja viestintään sekä ohjausryhmätoiminnan organisoimiseen ja toteutukseen menevä aika.

Merrasojan puistoalueen kehittämisprosessissa päätin toteuttaa toimintamallin neljä vaihetta erillisinä työpajoina. Tapaamiset ajoitetaan niin, että työpajoista saatu tieto on suunnittelijalla heti käytettävissä varsinaisen suunnitteluprosessin edetessä. Lahdessa

viheralueiden suunnitteluprosessi etenee seuraavien vaiheiden kautta: aloitus, luonnos, ehdotus, hyväksyminen ja toteuttaminen. (Lahden kaupunki, 2021)

Lapsia ja nuoria osallistavissa prosesseissa osallisuuden ajoittaminen on suunniteltava tarkoin. Julkisissa viherrakennushankkeissa saattaa vierähtää useampi vuosi, mikä saattaa johtaa siihen, etteivät nuoret, jotka esimerkiksi koulun pihan uudistusta ovat ideoineet, pääse näkemään ja arvioimaan ja kokemaan osallisuutensa vaikutuksia. Lapsilla ja nuorilla on harvemmin tarkkaa käsitystä siitä, millaisia tavoitteita heidän osallistumiselleen on asetettu. (Koskinen, 2009, s. 33) Tähän nojaten pidin tärkeänä, että myös Merrasojan puiston kehittämistyössä nuoret ovat mukana läpi prosessin. Kuvassa 2 esitän, miten osallistavat työvaiheiden limittymisen Merrasojan kehittämisprosessin eri vaiheisiin.

Kuva 4 Osallistavien työvaiheiden sijoittuminen Lahden kaupungin viheralueiden suunnitteluprosessissa.

Kehittämisprosessin tavoitteena on luoda Merrasojan viheralueesta sosiaalinen puisto. Seuraavat kysymykset ohjaavat osallistavaa toimintaa sekä työskentelytapojen valintaa:

- Missä ja miten nuoret kohtaavat toisiaan Mukkulassa?
- Mikä tekee puistoalueesta sosiaalisen?
- Mitä sosiaalisessa puistossa voisi tehdä?
- Miten Merrasojan puisto voisi palvella myös muita Mukkulan asukkaita?
- Mitkä asiat houkuttaisivat menemään puistoon?
- Miten puisto saadaan pidettyä kunnossa myös jatkossa?

6.2 Osallistavan toiminnan suunnitelma

Merrasojan puistoalueen kehitystyöhön osallistuu Mukkulan koulun monikulttuurisia nuoria. Menetelmien valinnassa on otettava huomioon kielelliset haasteet sekä mahdolliset kulttuurin asettamat rajoitteet osallistumiselle. Työpajojen toteutuksessa voidaan käyttää kulttuuritulkin asiantuntemusta, jotta kaikille pystytään takaamaan tasavertainen osallistumisen mahdollisuus.

Työpajoihin olen valinnut taidelähtöisiä ja toiminnallisia menetelmiä, joista voidaan rakentaa toimintakokonaisuuksia mm. ryhmäläisten kielitaito huomioon ottaen. Tasavertaisten osallistumismahdollisuuksien mahdollistamiseksi käytän paljon visuaalisia menetelmiä sekä sanattomaan viestintään pohjautuvia työtapoja.

Yhteinen Mukkula -osallistava kehitysprosessi jakautuu neljään erilliseen työpajakokonaisuuteen. Liitteessä 2 olen tehnyt työpajoista suunnitelmakoosteet, joissa esittelen työpajojen tavoitteet sekä menetelmät. Taulukkoon olen myös merkinnyt, miten menetelmät tukevat ja toisaalta saattavat myös haastaa osallisuutta ja vuorovaikutusta.

7 Osallistavan suunnitteluprosessin arviointia ja kehitysideoita

Osallistavan vihersuunnitteluprosessin arviointi toteutettiin asiantuntijahaastattelun ja yhteiskehittämisen avulla. Yhteiskehittäminen on tavoitteellista yhteistyötä, jota voidaan toteuttaa joko fyysisessä tai virtuaalisessa yhteisössä. Kehittämisen kohteena voi olla strategia, arvo, tuote, palvelu, tilaratkaisut, liikeidea tai toimintatavat. (Turun yliopisto, 2016) Asiantuntijatapaamiset järjestettiin verkkotapaamisina huhtikuussa 2021.

Ensimmäisessä verkkotapaamisessa (asiantuntijahaastattelu 6.4.2021) haastattelin AMK-hortonomia ja vihertöiden valvojaa (edellä AH1), joka on useamman vuosikymmenen ajan toiminut maisemasuunnittelijana ja toteuttanut useita osallistavia suunnitteluprosesseja eri kunnissa ja kaupungeissa. Hän on toiminut myös julkisten alueiden suunnittelijana sekä opettanut 10 vuoden ajan mm. lähiympäristön rakentamista ja suunnittelua. Toisessa verkkotapaamisessa kohtasin moniammatillisen asiantuntijaryhmän (yhteiskehittäminen 9.4.2021), joka koostui Yhteinen Mukkula -hankkeen tutkijoista sekä Lahden kaupungilla

työskentelevistä asiantuntijoista. Lahden kaupungilta osallistui tapaamiseen neljä (4) kaupunkisuunnittelun ja kunnallistekniikan toimialalla toimivaa asiantuntijaa (edellä L1, L2, L3, L4) sekä kolme (3) Yhteinen Mukkula -hankkeen tutkijaa (edellä Y1, Y2, Y3)

Yhteiskehittämistapaamisessa esittelin osallistavan vihersuunnitteluprosessin ideaa Merrasojan puiston osallistavan suunnitteluprosessin avulla, jonka jälkeen asiantuntijat antoivat palautetta ja esittivät oman asiantuntijuutensa näkökulmasta tarkentavia ja kehittäviä kysymyksiä prosessin jatkokehittämiseksi. Asiantuntijahaastattelusta tein muistiinpanoja ja yhteiskehittämistapaaminen tallennettiin.

Asiantuntijatapaamisissa käydyissä keskusteluista nousi esiin viisi teemaa: osallistavan suunnitteluprosessin tarpeellisuus, viestiminen, osallisuuden ajoittaminen ja toimijoiden tavoitettavuus, menetelmien sovellettavuus sekä suunnittelijan rooli ja asiantuntijayhteistyö. Näiden teemojen alle olen muistinpanoista ja videotallenteesta kerännyt asiantuntijoiden ajatuksia. Lopuksi teen luvussa 7.6 yhteenvedon siitä, miten eri teemat ja niiden alla olevat aiheet ja käsitteet esiintyivät keskusteluissa.

7.1 Osallistavan suunnitteluprosessin tarpeellisuus

Osallisuuden lisääminen suunnitteluprosesseihin koetaan vahvistavana vuorovaikutusta sekä lisäävän ymmärrystä eri toimijoiden välillä. Osallisuuden nähdään myös vahvistavan asukkaiden kiinnittymistä omaan asuinympäristöön. Suunnitteluprosessiin osallistuessaan asukkaat oppivat myös arvostamaan ympäristöä ja sitoutuvat myös siitä huolehtimiseen.

Toimijoiden kokemustiedon näkyväksi tekeminen osallistavan toiminnan avulla nähdään hyödyllisenä tapana havainnoida ja ennakoida osallistujien tapaa toimia suunniteltavassa ympäristössä. (L4)

Vuorovaikutteinen toiminta eri toimijoiden kanssa voi lisätä ymmärrystä eri toimijoiden, kuten kaupungin virkamiehien ja asukkaiden välillä. Lahden kaupungin viheralueisiin kohdistuu paljon ilkivaltaa, minkä vähentämiseksi olisi tärkeä vahvistaa osallistamisen avulla erityisesti nuorten tunnetta paikan omistajuudesta. Kun nuoret kokevat esimerkiksi koulun

pihan omaksi jutukseen lisää se sosiaalista kontrollia ja halua yhteisestä alueesta huolehtimiseen. (L3)

Suunnitteluun osallistuessaan asukkaat ja käyttäjät oppivat myös enemmän arvostamaan ympäristöään. (AH1)

7.2 Viestiminen

Osallistavasta prosessista viestimisen tulisi olla vuorovaikutuksellista ja tarkoituksenmukaista sekä viestintätavat tulisi valita kohdeyleisön mukaan. Onnistunut viestintä lisää tietoisuutta osallistavista menetelmistä vähentäen kielteistä asennoitumista uutta toimintatapaa kohtaan. Osallistavan toiminnan tuloksista ja tarjoamista mahdollisuuksista viestimällä voidaan myös lisätä osallisuuteen resurssointia suunnitteluhankkeissa.

Osallistavasta toiminnasta viestiessä on otettava huomioon vuorovaikutuksen tavoite ja kohde. On tärkeä miettiä, miten viestitään prosessin sisällä, organisaation sisällä sekä laajemminkin osallistavasta toiminnasta. Jotta osallistava työtapo tulisi tutuksi, on asiantuntijoille hyvä kertoa hyödynnetyistä menetelmistä ja siitä, millaisia tuloksiin niiden avulla on päästy. Näin saadaan levitettyä tietoa osallistavan toiminnan hyödyistä ja vähennettyä epätietoisuudesta kumpuavaa vastarintaa uutta toimintatapaa kohtaan. Nuorille on myös tärkeä viestiä prosessin jälkeen, miten heidän näkemyksensä ja äänensä ovat vaikuttaneet prosessissa. (Y2)

On otettava huomioon, että kieli, jota lasten kanssa toimiessa käytetään, ei välttämättä ymmärretä aikuisten maailmassa. Esimerkiksi, jos lasten kanssa tutkitaan koulun pihan kulkureittejä muurahaisten roolissa ja löydetään uusia polkuja, joita lapset arjessaan käyttävät, viestitään näistä havainnoista ja niiden vaikutuksista virkamiehille ja asiantuntijoille aikuisten maailmaan sopivalla terminologialla. (L4)

Osallistavaa toimintaa kohtaan saattaa olla esimerkiksi resurssipulasta johtuen epäileviä mielipiteitä, minkä takia toiminnasta tulisi viestiä tavalla, joka selkeästi ilmaisee toimintatavan hyödyt. Näin uuden toimintatavan kokeilemiseen on helpompi saada kannatusta ja resursseja. (L4)

7.3 Osallisuuden ajoittaminen

Kaupungin suunnitteluhankkeet ovat ajallisesti pitkiä, jopa useita vuosia kestäviä prosesseja.

Kaupungin asiantuntijat esittivät huolensa osallistavan toiminnan ajoittamisesta.

Osallisuuden ajoittaminen ja tavoitteet määräytyvät myös sen mukaan millaista kohdetta ollaan suunnittelemassa. Osallisuuden väärä ajoittaminen saattaa myös syödä resursseja sekä vähentää suunnittelun tehokkuutta. Osallistavan suunnittelun ajoittamiseen saattaa vaikuttaa myös se, onko kyseessä perusparannus- tai kehityskohde vai uudiskohde.

Perusparannuskohteissa osallisuuden ajoittaminen ja toiminnan tavoitteet voi olla eri kuin uudiskohteita suunniteltaessa.

Kaupungin suunnitteluprosessit ovat pitkiä, mikä asettaa haasteita läpi suunnitteluprosessin kestäväälle osallistamiselle. Nuori, joka on ollut ideoimassa kaupungin uutta viheraluetta, on saattanut muuttaa opiskelemaan muualle ennen kuin alue ehtii valmistua. Tämän vuoksi osallistamisen ajoitus on suunniteltava tarkasti, jotta osallisten tunne prosessiin vaikuttamisesta saadaan todennettua. Liian aikaisessa vaiheessa ei kannata lähteä tekemään osallistamista. (L2)

Suunnitteluprosessien ajoittamisen rinnalla on otettava huomioon myös taloudellinen sekä poliittinen perspektiivi. Erityisesti kaupungin hankkeissa investointibudjetit ja päätöksentekoprosessit rajaavat suunnitteluhankkeiden toteutusta voimakkaasti. (L1)

Usein vuorovaikutus tapahtuu vaiheessa, jossa suunniteluun on jo käytetty paljon resursseja, selvittelyä ja luovaa työtä, kuten luonnossuunnitelmien kommentointivaiheessa. On ymmärrettävää, että tässä vaiheessa suunnittelija voi kokea kriittisen palautteen ja muutostoiveet turhauttaviksi varsinkin, jos kommentoijan ja suunnittelijan kokemus- ja arvomaailma eivät kohta. Kommentoinnin myöhäinen ajoittuminen ja siitä johtuvat suunnitelmaan tehdyt muutokset saattavat aiheuttaa usein lisäkustannuksia suunnitteluun varatun aikaresurssin ylittyessä. (AH1)

7.4 Toimijoiden tavoitettavuus ja menetelmien sovellettavuus

Osallistavaa suunnitteluprosessia suunniteltaessa on ensin hyvä tutustua ympäristön ekologisiin ja sosiokulttuurisiin taustoihin sekä alueen ja sen asukkaiden sosiaalis-taloudelliseen kehityshistoriaan. Alueen monikulttuurisuus sekä sosiaalinen monimuotoisuus on otettava huomioon osallistavan toiminnan toteutuksessa, menetelmävalinnoissa ja viestinnän suunnittelussa. Näin voidaan turvata tasavertainen mahdollisuus osallistumiseen eri väestöryhmille.

Menetelmien skaalautuvuus on tärkeää, jotta osallistavia toimintatapoja voidaan hyödyntää monipuolisesti erilaisissa suunnittelu- ja kehityshankkeissa. Osallistavan suunnitteluprosessille tulee asettaa realistiset tavoitteet, jotka on mahdollista saavuttaa kaupungin tai kunnan asettamissa taloudellisissa ja poliittisissa raameissa. Realismia ja moninäkökulmaisuuksia voidaan lisätä osallistavan budjetoinnin -menetelmillä sekä mahdollistamalla eri väestöryhmien sekä sidosryhmien osallistuminen prosessin eri vaiheisiin.

Osallisuuden haasteena on eri väestöryhmien huono tavoitettavuus. Julkisten laitosten (kuten koulujen) viheralueiden suunnittelussa osallisten tavoittaminen on helpompaa, mutta koulun eri toimijoiden osallistumismahdollisuudet eivät vielä ole kovin jäsentynyttä toimintaa. Virtuaaliset sovellukset ja sosiaalinen media voivat olla yksi ratkaisu eri osallistujaryhmien tavoittamisessa. (AH1)

Osallistavan toiminnan menetelmät tulisi valita osallistujaryhmää kuunnellen. Valinnassa kannattaa panostaa enemmän menetelmän tarkoituksenmukaisuuteen ja laatuun kuin menetelmien määrään. (Y2)

On hyvä pohtia, kuinka paljon nuoret saavat olla mukana menetelmävalinnoissa ja miten monikulttuuristen nuorten kokemustieto voidaan saada kuuluviin mahdollisten kielimuurien takaa. (L3)

Osallistavia suunnitteluprosesseja toteutettaessa on hyvä huomioida eri alueiden sosiaalinen ja kulttuurinen monimuotoisuus. Eri alueiden ominaispiirteet voivat olla hyvin kontrastisia ja muuttuvia, mikä saattaa vaikuttaa asuinalueen dynamiikkaan. (L1)

Realismia yhteiseen suunnitteluprosessiin voidaan lisätä hyödyntämällä osallistavan budjetoinnin menetelmiä. Lahden kaupungissa on toteutettu nuorten kanssa osallistavan budjetoinnin prosesseja muutaman vuoden ajan. Tämä on koettu lisäävän kustannustietoisuutta sekä pohdintaa suunnitteluratkaisujen taloudellisuudesta. (L3)

Menetelmien olisi hyvä olla skaalautuvia eri ikäryhmille suunnattuun osallistavaan toimintaan. Tarvetta olisi myös osallistavan toiminnan hyödyntämiseen laajemman mittakaavan suunnittelussa (esim. asuinalueen kehittämisessä), jossa myös eri kohderyhmien aktivointi ja näkökulmien huomioiminen on tärkeää alueen eri paikkojen merkitysten tunnistamisessa. (L2)

Yhteinen Mukkula -hankkeen ja Mukkulan kirjaston yhteistyönä ollaan tutkimuksellisesti kehittämässä paikkaa, jossa eri ikäryhmiin kuuluvat asukkaat viihtyisivät. Erilaisten kohderyhmien aktivointi on nyt ajankohtaista. (Y1)

7.5 Suunnittelijan rooli ja asiantuntijayhteistyö

Osallisuuden taso eri vihersuunnitteluprosesseissa on vielä hyvin paljon suunnittelijan aktiivisuudesta ja ammattitaidosta kiinni. Osallistavassa suunnitteluprosessissa suunnittelijalla on monta erilaista roolia niin osallisuuden mahdollistajana, moniammatillisen yhteistyön tekijänä sekä ympäristösuunnittelun asiantuntijana. Osallistavassa suunnitteluprosessissa suunnittelijan on osattava vaihtaa rooleja sekä peilata eri rooleissa kerättyä tietoa kestävien suunnitteluratkaisujen löytämiseksi.

Peruskorjaushankkeissa toimijat ovat innokkaita ja pitkään odottaneet korjausprosessin alkamista. Kuitenkaan kohteen käyttäjillä ei tunnu olevan käsitystä osallistumismahdollisuuksista vaan itse suunnittelijan tehtäväksi jää osallisuuskäytänteiden tarjoaminen. Useimmiten osallistava toiminta on toiveiden ja tarpeiden keräämistä suunnittelun alkuvaiheessa sekä suunnitelman kommentointia luonnosvaiheessa. (AH1)

Osallistavaa toimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa on oltava tarkkana siitä, miten suunnittelijan rooli ympäristösuunnittelun ammattilaisena ja osallisuuden mahdollistajana kohtaavat. On osattava tiedostaa oma rooli alan asiantuntijana suunnitteluprosessissa. (Y3)

Suunnittelijan on tärkeä tunnistaa, missä ja miksi osallistetaan ja milloin ei kannata osallistaa suunnitteluprosessissa. Suunnitteluteknistä asiantuntijuutta vaativat prosessin vaiheet eivät ole osallistamisen paikkoja, kun taas alueen käyttökokemuksia kerätessä osallistaminen on tarkoituksenmukaista. (Y1)

Ohjausryhmän monipuolinen osaaminen on vahva tuki osallistavan viihesuunnitteluprosessin läpiviemisessä. Eri alojen asiantuntijoilta voi saada tukea käytänteissä ja aiheissa, joista ei itsellä ole niin vahvaa osaamista. Kun ohjausryhmän jäseniltä kokee saavansa tukea myös sellaisissa käytännöissä, joita ei itse hallitse, voi uuden työtavan haltuun otto olla helpompaa. (L4)

Osallistavan toiminnan sitominen jo olemassa oleviin rakenteisiin tapahtuu moniammatillisena yhteistyönä, kuten Merrasojan puiston kehittämistyön suunnittelussakin tehtiin. On hyvä ottaa huomioon alueen eri asiantuntijat prosessin toteutuksessa. (Y1)

7.6 Tulosten yhteenveto

Yhteiskehittämistapaamiseen ja asiantuntijahaastatteluun osallistuneet asiantuntijat tarkastelivat osallistavaa suunnitteluprosessia kukin omasta asiantuntijaperspektiivistään. Esiin nousseista teemoista erityisesti osallistavan toiminnan ajoitus suunnitteluprosessissa sekä toiminnan muunneltavuus ja sovellettavuus eri väestöryhmien osallistamisessa nousivat esiin useamman asiantuntijan puheenvuoroissa. Asiantuntijat korostivat myös eri kohderyhmien osallisuuden tärkeyttä ekologisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti, kulttuurisesti sekä poliittisesti kestävien suunnitteluratkaisujen saavuttamiseksi. Osallisuuden nähtiin vahvistavan erityisesti yhteisen ympäristön arvostusta sekä siihen sitoutumista. Maisemasuunnittelijan roolia osallisuuden mahdollistajana sekä suunnittelusta vastaavana ammattilaisena pohdittiin myös molemmissa kohtaamisissa. Miten osallisuuden mahdollisuuksia ja resurssointia osallisuuden käytänteiden kehittämiseen voisi lisätä? Milloin suunnitteluprosessissa tulisi osallistaa ja milloin olla osallistamatta? Asiantuntijoiden näkemysten mukaan suunnitelmallinen ja avoin viestintä lisää osallisuuden mahdollisuuksia. Kun osallistavan toiminnan hyödyistä ja tuloksista viestitään tarkoituksenmukaisesti ja ymmärrettävästi, voi se avata uuteen toimintatapaan kohdistuvia asennelukkiutumia sekä lisätä resursseja osallistavan toiminnan toteuttamiseksi.

Ihanteellinen osallistava suunnitteluprosessi on tarkoin suunniteltu kokonaisuus, jossa kaikilla toimijoilla on selvä kuva suunnitteluprosessin tavoitteista sekä etenemisestä. Osallistava toiminta on suunniteltu prosessin eri vaiheisiin niin, että se tukee kaikkien osallisuutta ja vuorovaikutusta sekä sitouttaa osallisia suunnitteluun prosessin alusta loppuun asti. Onnistuneen osallistavan suunnitteluprosessin tuotoksena rakentuu suunnitelma kestävästä ympäristöstä, jonka ratkaisut ovat syntyneet osallisten kokemustiedon ja paikallisen asiantuntijatiedon sekä maisemasuunnittelijan ja muiden asiantuntijoiden ammatillisen tiedon yhteensulautumisena. Jokainen osallistuja on saanut mahdollisuuden esittää näkemyksensä ja avoimessa sekä turvallisessa vuorovaikutuksessa, käsitellä ja arvioida tietoa sekä rakentaa yhteisymmärrystä suunnitteluratkaisuista. Osallistujilla on myös käsitys siitä, miten heidän näkemyksensä ovat vaikuttaneet osallistavassa suunnitteluprosessissa, kokemus kuulluksi tulemisesta, oikeudenmukaisesta kohtelusta sekä yhteisöön kuulumisesta.

Suunnittelijan työtä tukee parhaiten toiminta, jossa kokemustoimijoiden kanssa käydyssä vuorovaikutuksessa avautuu mahdollisimman paljon tietoa suunniteltavasta kohteesta. Jotta tähän päästäisiin, on hyvä vuorovaikutustyöskentelyn alussa, luovuttaa osallistujille hieman korostetustikin asiantuntijamantteli ja mahdollisuus olla suunnittelijalle mahdollisimman paljon avuksi. Suunnittelija rooli vuorovaikutustyöskentelyssä on aluksi enemmänkin tutkijana olemista ja kulttuurimatkailua. On myös tärkeä muistaa, että osallisuuden ulkopuolelle saattaa jäädä ns. hiljaisia ääniä, jotka suunnittelijan on hyvä tunnistaa ja huomioida.

Oman asiantuntijuuden hetkellinenkin luovuttaminen voi haastaa suunnittelijan näkemystä omasta asiantuntijuudesta ja auktoriteetista. Osallistavan suunnittelun asiantuntijuus on ammatillisen toiminnan, valtasuhteiden ja vuorovaikutuksen reflektointia prosessin aikana ja sen jälkeen. Kulttuurimatkailun aikana on kuitenkin muistettava, että lopullinen vastuu suunnittelusta on prosessin alusta loppuun asti maisemasuunnittelijalla. Ajoittain on otettava oma paikkansa maisemasuunnittelun asiantuntijana ja tehtävä ammattitietoon perustuvat päätökset, jotta voidaan saavuttaa tavoitteiden mukainen suunnitteluratkaisu.

Aiempi ammatillinen draama- ja kotitalousopettajan koulutukseni vaikuttivat vahvasti siihen, miksi valitsin taidelähtöisyyden ja toiminnallisuuden osallistavan toiminnan työotteeksi.

Taidelähtöisen toiminnan tavoitteena on aktivoida osallistajat vuorovaikutteiseen työskentelyyn. Osallistavan prosessi ja menetelmien valinta on aina tehtävä tapauskohtaisesti, osallisten toimintamahdollisuuksia arvioiden. Taidelähtöiset menetelmät antavat osallistujille mahdollisuuden omien näkemysten ilmaisuun tavalla, joka itselle sopii. Myös hiljaiset äänet voidaan saada kuuluviin taidelähtöisen työskentelyn avulla. Osallistujien näkemysten väliset ristiriidat ovat draaman näkökulmasta vain asioita eteenpäin vieviä jännitteitä, jotka aktivoivat osallistujia toimimaan vielä tiiviimmässä vuorovaikutuksessa ongelman ratkaisemiseksi. Taidelähtöisten menetelmien avulla vaikeitakin asioita voidaan käsitellä turvallisessa ilmapiirissä ja samalla oppia uusia tietoja ja taitoja prosessissa ja prosessista.

KESY-toimintamallissa, maankäyttö- ja rakennuslaissa sekä kuntatason strategioissa suunnittelijoita veloitetaan antamaan eri toimijoille mahdollisuus osallisuuteen ja vaikuttamiseen sekä toimimaan moniammatillisessa yhteistyössä. Käytännön toteutukseen on kuitenkin kovin vähän annettu työkaluja varsinkin viheralueiden suunnitteluprosesseissa. On hyvin pitkälle suunnittelijan aktiivisuudesta ja vuorovaikutustaidoista ja menetelmällisestä osaamisesta kiinni, kuinka paljon ja miten osallisuus toteutuu suunnitteluprosesseissa. Osallisuuden ja vuorovaikutuksen hyödyistä tulisi viheralan toimijoille sekä kaupunkisuunnittelun ammattilaisille viestiä tietoisuuden ja osallisuuskäytäntöjen lisäämiseksi ja kehittämiseksi. Alan ammattilaisille tulisi myös tarjota menetelmäkoulutusta sekä asiantuntijatukea, jotta osallistavasta toiminnasta tulisi vakiintunut osa suunnitteluprosesseja.

Toivon, että tämä opinnäytetyö antaisi alkusysäyksen osallistavan viheralueiden suunnittelun ja osallisuuden käytäntöjen kehitystyölle. Tämän prosessin aikana en poikkeuksellisista syistä johtuen päässyt käytännössä testaamaan osallistavaa toimintaprosessia, sen rakennetta enkä menetelmiä, mistä johtuen tarve aiheen jatkotutkimukseen sekä kehittämiseen on edelleen voimassa. Osallistavan suunnittelun asiantuntijuutta tarvitaan maisemasuunnittelijoiden keskuudessa. Osallistavien suunnittelukäytäntöjen jalkauttamisen tueksi olisikin tärkeä kerätä lisää tietoa osallisuuden hyödyistä ja toimivista käytänteistä. Parhaiten kokemusta saadaan käytännön pilotoinneilla sekä avoimella keskustelulla osallisuuden merkityksestä ympäristörakentamisen ja -suunnittelun alalla.

Lähteet

- Bäcklund, P. (2009). Kokemuksellisen tiedon hyödyntämisen haasteet. Teoksessa M. Faehnle, P. Bäcklund & M. Laine (toim.), *Kaupunkiluontoa kaikille – Ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa* (ss. 41–56). Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Cantell, H., Aarnio-Linnavuori, E. & Tani, S. (2020). *Ympäristökasvatus: Kestävän tulevaisuuden käsikirja*. PS-kustannus.
- Faehnle, M. (2009). Aukkaiden kokemuksellinen tieto luontoalueita koskevassa suunnittelussa. Teoksessa Maija, F., Bäcklund, S. P. M., & Laine, M. (toim.) *Kaupunkiluontoa kaikille – ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa* (ss. 78–99) Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Faehnle, M. (2016). *Vuorovaikutteinen suunnittelu ja kansalaisyhteiskunnan muutos* [luentomateriaali]. Helsingin yliopisto, Taajama- ja virkistysalueiden metsien hoito -kurssi. Haettu 29.3.2021 osoitteesta <https://www.kaupunkiaktivismi.fi/en/node/99/urban-civic-activism-project-material>
- Forss, A-M. (2010). *Paikan estetiikka*. Gaudeamus.
- Gretschel, A. (2002). *Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin*. [Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-1286-8>
- Huhtinen-Hildén L. & Karjalainen A. L. (2019). Luova toiminta siltana itseän, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa A. L. Karjalainen (toim.), *Luovan toiminnan työtavat, Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle* (ss. 14–22). PS-kustannus.
- Huuskonen, K. (2005). ”Villi maailma” – näkökulmia Cats Stevensin ”Wild world” popballadin mahdollisuuksista prosessidraaman lähtökohtana. Teoksessa P. Korhonen & R. Airaksinen (toim.), *Hyvä hankaus – teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina* (ss. 15–23). Teatterikorkeakoulun julkaisusarja nro 38.

- livanainen, S. (2019). Väriä elämään - kuvallinen ilmaisu hyvinvointia edistämässä. Teoksessa A. L. Karjalainen (toim.), *Luovan toiminnan työtavat, Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle* (ss. 60–97). PS-kustannus.
- Kallio, M., Ogbeide, E. & Tarkhova, D. (2020). *“Että meitä kohdeltaisiin samalla tavalla kuin suomalaisia – yksilöinä” Teemajulkaisu kaupunkitilan kokemusten moninaisuudesta*. FEMMA Planning Oy. <https://drive.google.com/file/d/1LJNR6-wt38yIGFQQB8ZHKV7ydQkltV7J/view>
- Karjalainen, P. T. (2004). Ympäristö ulkoa ja sisältä: Geografiasta geobiografiaan. Teoksessa R. Mäntyselä (toim.) *Paikan heijastuksia: Ihmisen ympäristösuhteen tutkimus ja representation käsite* (s. 49–68). Atena Kustannus Oy.
- Kierrätyskeskus (n.d.). *4V – Tule tekemään yhdessä unelmiesi kotiseutua!*
[https://www.kierratyskeskus.fi/tietoa_meista/hankkeet/menneet_hankkeet_\(ala_poista_arkisto\)/4v_valita_vaikuta_viihdy_voi_hyvin](https://www.kierratyskeskus.fi/tietoa_meista/hankkeet/menneet_hankkeet_(ala_poista_arkisto)/4v_valita_vaikuta_viihdy_voi_hyvin)
- Koordinaatti (n.d.). *Osaamiskeskukset*.
<https://koordinaatti.fi/fi/koordinaatti/osaamiskeskukset>
- Korhonen, P. (2014). Soveltavasta teatterista ja teatterilähtöisistä menetelmistä – mitä tänään ajattelen. Teoksessa P. Korhonen & R. Airaksinen (toim.) *Hyvä hankaus 2.0* (ss. 13–30). Taideyliopisto Kokos-julkaisusarja 1/2014.
- Koskinen, S. (2009). Lasten ja nuorten osallistumisen riemu ja raamit. *Yhdyskuntasuunnittelu* 47/2 (ss. 26–43). Haettu 25.3.2021 osoitteesta <http://www.yss.fi/yhdyskuntasuunnittelu-lehti/kirjoituksia-vuosien-varrelta/>
- Kuusisto, A-K. & Laine, M. (2015). Leikkien ajateltu – piirtäen tehty. Esikoululaiset leikkipuistoa suunnittelemassa. Teoksessa M. Mustola, J. Mykkänen, M. L. Böök & A-V. Kärjä (toim.) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa* (ss. 93–118). Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 123/2015.
- Laajalahti, A. (2014). *Vuorovaikutusosaaminen ja sen kehittyminen tutkijoiden työssä* (Jyväskylä studies in huminitie 225) [Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto].
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5618-9>

- Lahden kaupunki. (2021). *Viheralueiden suunnittelu*. <https://www.lahti.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaupunkiympariston-suunnittelu/viheralueiden-suunnittelu/>
- Lehtomäki, E. & Paloniemi, R. (2016). Kansalaisten osallistuminen ja kestävä hyvinvointi – kansalaisten osallistumismahdollisuuksien kehittyminen Helsingin rantojen suunnittelussa 1980-luvulta alkaen. *Janus*, vol. 24 (3), 320–339.
- Lindqvist, M. (2005). Sosiodraama matkana yhteisön kollektiiviseen alitajuntaan. Teoksessa T. Janhunen & S. Sura (toim.), *Miten käytän toiminnallisia menetelmiä? Psykodraaman ohjaajat kertovat* (ss. 9–27). Koulutuskeskus Novus Oy.
- Mellanen, L. (2021). *KEKE-työkirja. kestävän kehityksen työpajatoiminta ja menetelmät*. Kestävän kehityksen nuorten työpaja -hanke. Haettu 29.3.2021 osoitteesta <https://dila.fi/keke-tyokirja-tukee-kestavan-kehityksen-teemojen-kasittelya-nuorten-kanssa/>
- Nuorisolaki 1285/2016. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>
- Nuortenideat.fi (n.d.). *Ideat*. Haettu 19.5.2021 osoitteesta <https://www.nuortenideat.fi/fi/selaa/>
- Ogbeide, E. & Kallio, M. (2019). *Selvitys asiakkaiden kokemuksista maankäytön muutoshankkeissa*. Ympäristöministeriön julkaisuja 33/2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-040-8>
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritakoski, J. (2015). *Kehittämistyön menetelmät*. Sanoma Pro.
- Kansan Sivistystyön Liitto. (2017). *Osallistavat menetelmät, vinkkejä ja virikkeitä kouluttajalle*. Haettu 21.3.2021 osoitteesta https://www.jelli.fi/yhdistykset_yhteistyossa/osallisuus/osallisuusmenetelmia/menetelm_aoppaat/
- Niemelä, J., Tyrväinen, L. & Schulman, H. (2009). Ekologisella ja kokemuksellisella tiedolla laatua kaupunkiympäristöön. Teoksessa M. Faehnle, P. Bäcklund & M. Laine (toim.), *Kaupunkiluontoa kaikille Ekologinen ja kokemuksellinen tieto kaupungin suunnittelussa* (ss. 9–18). Helsingin kaupungin tietokeskus.

https://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/09_12_16_Tutkimuksia_6_Backlund.pdf

- Owens, A. & Barber, K. (2010). *Draamakompassi – prosessidraaman suunnittelu, käytännön työskentely, arviointi ja reflektointi*. (P. Korhonen & R. Airaksinen, käänt.; uudistettu painos, yhteisnide aikaisemmin ilmestyneistä kirjoista *Draama toimii & Draamasuunnistus*.) *Draamatyö*. (Alkuperäiset teokset julkaistu *Dramaworks*, 1997; *Mapping Drama*, 2001)
- Parjanen, S., Hennala, L., Hyypiä, M. & Martikainen, S-J. (2016). Sosiaalisesti kestävä innovointi – Asuinympäristöjen kehittäjien näkemyksiä asukkaiden osallistamisesta. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2016, 54(4).
- Parviainen, J. (2006) Kollektiivinen tiedonrakentaminen asiantuntijatyössä. Teoksessa J. Parviainen (toim.) *Kollektiivinen asiantuntijuus* (ss. 155–187). Tampere University Press. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65372/kollektiivinen_asiantuntijuus_2006.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Perustuslaki 11.6.1999/731. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Puustinen, S. (2006). Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne. Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta (Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja, A 34). [Väitöskirja, Aalto-yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-3662-5>
- Rekola, A. & Paloniemi, R. (2019). Navigointia kestäväan kaupunkisuunnittelun ristiaallokossa – suunnittelijoiden käsityksiä oikeudenmukaisuudesta. *Janus*, vol. 27 (3), 264–282.
- Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto ry. (n.d.). *Osallistu ja vaikuta*. Haettu 19.5.2021 osoitteesta <http://www.nuva.fi/osallistu-ja-vaikuta>
- Vantaan kaupunki. (n.d.). *Lasten ja nuorten osallisuusopas maankäytön, rakentamisen ja ympäristön toimialalle*. Haettu 31.3.2021 osoitteesta https://www.vantaa.fi/asuminen_ja_ymparisto/kaavoitus_ja_maankaytto/ohjelmat_ja_p projekti/lapset_ja_nuoret_ymparistonsa_rakentajina

- Vantaan kaupunki. (n.d.). *Lasten ja nuorten osallisuusopas 2 maankäytön, rakentamisen ja ympäristön sekä sivistystoimen toimialoille*. Haettu 31.3.2021 osoitteesta https://www.vantaa.fi/asuminen_ja_ymparisto/kaavoitus_ja_maankaytto/ohjelmat_ja_projektit/lapset_ja_nuoret_ymparistonsa_rakentajina
- Ventola, M-R. (2014). Tutkimusryhmä eläytyy – osallistavat teatterimenetelmät tutkimuksessa. Teoksessa P. Korhonen & R. Airaksinen (toim.), *Hyvä hankaus 2.0* (ss. 13–30). Taideyliopisto Kokos-julkaisusarja 1/2014.
- Viherympäristöliitto. (2016). *Kestävän viherhankkeen prosessi – Selvitysraportti*. Haettu 8.2.2021 osoitteesta <https://www.vyl.fi/alan-kehittaminen/toimikunnat-ja-tyoryhmat/kestava-ymparistorakentaminen-kesy/viheralan-prosessit/>
- Viherympäristöliitto. (2018a). *Kestävän ympäristörakentamisen toimintamalli. Toimintaperiaatteet kestävän kehityksen toteuttamiseksi ympäristörakentamisen hankkeissa*. Haettu 19.5.2021 osoitteesta <https://www.vyl.fi/tietopankki/kesy/info/hankkeen-tausta/>
- Viherympäristöliitto. (2018b). *Kestävän suunnittelun työohjeet. Kestävän ympäristörakentamisen työkalut (KESY 3) -hankkeen julkaisu 2*. Viherympäristöliitto ry. Haettu 19.5.2021 osoitteesta <https://www.vyl.fi/tietopankki/kesy/tyokalut/suunnittelijan-tyokalut/>
- Wolff, A., Pässilä, A., Knutas, A., Vainio, T., Lautala & Kantola, L. (2021). The Importance of practices in designing more-than-human cities. Teoksessa J.C. Augusto (toim.), *Handbook of smart cities*. https://doi.org/10.1007/978-3-030-15145-4_74-1
- Ympäristöministeriö. (2007). *Osallistuminen yleis- ja asemakaavoituksessa*. Ympäristöhallinnon ohjeita I/2007. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto. <http://hdl.handle.net/10138/41516>

Liite 1 Osallistavan toiminnan menetelmiä.

Osa taulukon menetelmistä löytyy Allan Owensin ja Keith Barberin (2010) kirjasta

Draamakompassi -prosessidraaman suunnittelu, käytännön työskentely, arviointi ja reflektointi.

Menetelmiä sovelletaan tavalla, joka palvelee osallistavan suunnittelun tavoitteita.

	Kokemustieto näkyväksi	Tiedon tulkitseminen	Ideointi, keksiminen & luominen	Moninäkökulmainen tarkastelu	Kokemusten käsittely	Arjen simulointi	Suunnitteluratkaisun testaaminen	Omistajuus, sitoutuminen,	Etäännyttämisen	Oppiminen	Havainnointi, tarkastelu, tutkiminen	Toiminnallisuus	Ristiriitojen käsittely	Avoin ja turvallinen ilmapiiri	Erilaisuuden hyväksyminen	Vaikututtaminen	Reflektointi	Sanaton viestintä
Vuorovaikutussopimus		x			x			x							x			
Kuuma tuoli	x	x		x	x				x	x				x	x	x	x	
Tilatutkielma	x	x		x	x	x					x	x		x	x	x		x
Lavastaminen	x	x	x	x		x	x					x			x	x		x
Valokuvaaminen	x	x		x	x				x		x	x		x	x			x
Kartat, miellekartat	x	x	x	x						x	x				x			
Still-kuvat	x	x		x	x	x			x				x		x		x	x
Arjen simulaatiot	x	x		x		x	x			x	x	x	x		x		x	
Haastattelut ja kuulustelut	x	x		x	x			x	x	x	x	x	x		x			
Uutisen laatiminen	x	x	x		x				x	x			x			x	x	
Asiantuntijan roolissa	x	x		x	x		x		x	x			x	x	x	x	x	
Kokous tai neuvottelu	x	x		x	x		x			x			x	x	x	x		
Improvisaatio	x	x	x	x	x		x		x									
Piirros tai maalaus	x	x	x	x	x	x			x		x	x			x			x
Valokuvahaastattelu	x	x		x	x	x		x				x	x	x	x		x	
Tunnelmakartta	x	x		x	x			x						x	x		x	x
Paikan rytmien tutkiminen	x	x		x	x	x			x		x	x			x			
Hetken merkitseminen	x	x			x			x						x	x		x	
Runo tai rap	x	x	x												x			
Miimi	x	x													x			x
Tarrakävely	x	x		x	x	x				x	x	x	x		x	x		
Virtuaalikävely	x	x		x	x	x	x			x	x	x	x		x	x		
Muotoilu	x	x	x	x											x	x		
Videon kuvaaminen	x	x	x	x	x	x	x		x						x			
Narratiivit	x	x	x	x	x	x		x	x	x				x	x	x	x	
Valokuvan tuunaaminen	x	x	x	x	x	x	x								x	x		x
Mielipidejana (Moreno; Lindqvist 2005)	x	x		x	x				x					x	x	x	x	x
Yhteissuunnittelu	x	x	x	x	x		x	x		x			x	x	x	x	x	

Liite 2 Merrasojan puiston osallistava kehittämisprosessi.

1. ORIENTAATIO			
<p>Otetaan koko asuinympäristö huomioon Merrasojan puiston ympärillä. Tutustutaan ryhmään ja yhteiseen toimintaan sekä rakennetaan avointa ja turvallista toimintailmapiiriä. Orientoidutaan vuorovaikutteiseen työskentelyyn sekä työskentelylle asetettuihin tavoitteisiin. Nuoret kuvaavat ympäristöään oman kokemusmaailmansa ja ympäristösuhteensa ohjaamana. Luodaan avoin ja turvallinen vuorovaikutusilmasto sopimalla yhteisistä toimintatavoista ja vuorovaikutuksen pelisäännöistä, joihin kaikki pystyvät sitoutumaan.</p>			
Menetelmä	Toiminnan kuvaus	Menetelmän hyödyt ja haasteet	Roolitus
Oma ympäristö kuvin	Käydään valokuvauskävelyllä, jonka aikana kuvataan itselle merkityksellisiä paikkoja Mukkulasta. Kuvia jaetaan sosiaalisessa mediassa, suljetussa ryhmässä ja kuvien otsikoksi liitetään yksi kuvaava sana. Kuvista voidaan tehdä myös videokollaasi.	+ kokemusmaailma näkyväksi + vuorovaikutus ilman kieltä - tekninen toteutus	Nuoret ovat aktiivisia toimijoita. Ohjaaja/suunnittelija ohjaa ja tukee toiminnan teknistä toteutusta sekä havainnoi.
Mukkula Moods -fiilistaulu	Nuoret tekevät oman fiilistaulun, joka kuvaa omaa kokemusmaailmaa Mukkulasta. Kiinnitetään fiiliskollaasit seinälle ja keskustellaan kuvista. Samalla todetaan, että jokainen kokee Mukkulan ympäristönä eri tavalla ja se on OK.	+ kokemusmaailma näkyväksi + vuorovaikutus ilman kieltä + erilaisten näkemysten huomioon ottaminen ja hyväksyntä	Suunnittelija on osallistuva havainnoija, joka kirjaa havaintojaan matkakertomukseen niin toiminnan havainnoijana sekä suunnittelijana. Hän ei tässä vaiheessa kommentoi nuorten toimintaa.
Osallistavan toiminnan tavoitteet ja vuorovaikutus-sopimus	Käydään keskustelu osallistavan toiminnan tavoitteista. Suunnittelija voi tässä kertoa myös omasta suunnittelutehtävästään ja kertoa tarvitsevansa nuorten asiantuntijuutta ja ideoita oman työnsä tueksi. Tehdään vuorovaikutus-/draamasopimus. (ks. Owens & Barber, 2010, s. 13.)	+ yhteinen tavoite + avoin ja turvallinen vuorovaikutusilmasto + nuorten asiantuntijuuden tunnustaminen	

2. IDEINTI			
<p>Tutkitaan suunniteltavaa kohdetta taidelähtöisin menetelmin yhteistoiminnallisesti. Toimintaa suuntaa suunnittelulle asetetut tavoitteet. Selvitetään osallistujien motivaatio, tarpeet ja unelmat suhteessa kohteeseen. Tarkastellaan osallistujien toimintaa ja vuorovaikutusta kohteessa. Yhdessä neuvotellen päätetään jatkotyöstöön menevät toiveet ja kehitysideat.</p>			
Menetelmä	Toiminnan kuvaus	Menetelmän hyödyt ja haasteet	Roolitus
Mukkula minuutissa (paritehtävä)	Hahmotellaan 1 minuutissa Mukkulan alueen kartta isolle paperille.	+ kokemusmaailma näkyväksi + näkemysten yhtenäisyyden ja erojen havaitseminen - vaatii heittäytymistä	Nuoret ovat aktiivisia toimijoita. Ohjaaja/suunnittelija ohjaa ja tukee toiminnan teknistä toteutusta sekä havainnoi.
Tilatutkielmat liikkuen	Ohjaaja pyytää ryhmää liikkumaan alueella eri kysymysten avulla. Kysymyksiä voi keksiä sen mukaan, mitä uutta haluaa tietää kohteesta. Myös nuorille voi antaa mahdollisuuden keksiä kysymyksiä. Mikäli alue on iso, voi ryhmän jakaa useampaan pienempään ryhmään ja antaa 1–2 kysymystä/ryhmä. ryhmät käyvät valokuvaamassa paikat ja palaavat ohjaajan luo. Kysymysehdotuksia: Mistä päin tulisit sisään alueelle, jos tulisit kotoa? Mene siihen paikkaa. Missä alueella on mielestäsi kaunein paikka? Mene siihen paikkaa. Missä alueella ei ole niin viihtyisää? Mene siihen paikkaan. jne.	+ kokemusmaailma näkyväksi + näkemysten yhtenäisyyden ja erojen havaitseminen + sanaton viestintä - isolla alueella toimintaa on muokattava - yhteisen kielen puuttuessa tarvitaan tulkkia	Suunnittelija on osallistuva havainnoija, joka kirjaa havaintojaan matkakertomukseen niin toiminnan havainnoijana sekä suunnittelijana. Hän ei tässä vaiheessa kommentoi nuorten toimintaa.
Salaperäiset kävijät	Toimitaan 2–3 nuoren ryhmässä. Ohjaaja antaa jokaiselle ryhmälle kuvan henkilöstä. Ryhmän tehtävänä on keksiä henkilöstä tarina. Kuka hän on? Mistä hän tulee? Mitä hän tekee? Mikä on hänen salainen supervoimansa? Miksi juuri hän haluaisi viettää aikaa Merrasojan puistossa? Esitetään tarinat toisille. Ryhmän jäsenet ottavat henkilön roolin ja tekevät tilatutkielman liikkuen tässä roolissa. Lopuksi keskustellaan yhdessä, mikä asia muuttui?	+ etäännyminen + tarkastelu toisesta näkökulmasta + yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittyminen	Lopuksi suunnittelija vielä varmistaa, että on tulkinnut osallistujien kokemustiedon, tarpeet ja ideat oikein.

Houkuttelu	<p>Tehdään kaksi jonoa, joiden ensimmäiset saavat käteensä jogurttipuhelimet (= kaksi tyhjää jogurttipurkkia yhdistettynä langalla) /vanhat lankapuhelimen luurit.</p> <p>Houkuttelijoiden tehtävänä on saada toisen jonon jäsenet houkuteltua Merrasojan puistoon piknikille. Puistosta on siis tehtävä mahdollisimman houkutteleva. Vain mielikuvitus on rajana. Sovitaan, kumman jonon jäsenet houkuttelevat ja kumman jonon jäsenet ovat ensin houkuteltavina. Lopuksi vaihdetaan jonojen roolia.</p>	<p>+ ideoiden ja unelmien ilmaiseminen + kohteeseen kiinnittyminen - vaatii yhteisen kielen</p>	
Alueen ja toimintojen suunnittelu	<p>Suunnitellaan 2–3 nuoren ryhmässä. Jokainen ryhmä saa valita itselleen tasokuvion (ympyrä, neliö tai kolmio)</p> <p>Ryhmät hahmottelevat karttapohjaan (jossa valmiit Merrasojan alueen rajat ja alueen ympäristöä hieman hahmoteltuna) oman suunnitelman uudesta puistosta valitun tasokuvion muotokieltä toistaen.</p> <p>Suunnitelma-alue jaetaan erilaisiin tiloihin/huoneisiin, joilla on oma teemansa (esim. hengailu, pelaaminen, parkour, skeittaus, esiintyminen jne.).</p> <p>Piirroksen hahmotellaan myös reitit tilojen välillä sekä puiston sisäänkäynnit</p> <p>Suunnitelmat esitellään toisille.</p> <p>Esittelytilaisuuden voi myös toteuttaa pressitilaisuutena. Esittävän ryhmän jäsenet ovat alueen suunnittelijoita ja muut lehdistöä, jotka voivat esittää suunnittelijoille tarkentavia kysymyksiä suunnitelmasta.</p>	<p>+ yhteis-toiminnallinen suunnittelu</p>	<p>Suunnittelija on osallistuva asiantuntija, joka esittää nuorille tarkentavia kysymyksiä suunnittelutehtävän aikana.</p>
Neuvottelu	<p>Suunnittelija tekee yhteenvedon ryhmien suunnitelmista (toistuvat ideat ja erot tiloissa ja reiteissä).</p> <p>“Ymmärsinkö oikein, että uudessa Merrasojan puistossa on...?”</p> <p>Samalla suunnittelija voi kirjata/piirtää huomioita näkyviin.</p> <p>Näin nuoret saavat aikaa reagoida, mikäli haluavat kommentoida tai vaikuttaa suunnittelijan päätelmiin.</p> <p>Lopuksi suunnittelija pyytää nuorten mielipiteitä siitä, onko hän tehnyt oikeita päätelmiä. Keskustellaan esiin tulevista näkemyksistä yhdessä.</p>	<p>+ tulkinnan varmistaminen + yhteisen ymmärryksen muodostaminen + kuulluksi tulemisen tunteen vahvistaminen</p>	<p>Suunnittelija on kokemustiedon tulkitsija</p>

3. TOIMINTA			
<p>Ideoidaan, suunnitellaan ja hahmotellaan erilaisia suunnitteluratkaisuja ryhmissä. Testataan ja kehitetään luonnossuunnitelman toimintoja käytännössä taidelähtöisin menetelmin. Käsitellään kohdetta eri näkökulmista ja pyritään löytämään yhteinen ymmärrys puiston suunnitteluratkaisuista.</p>			
Menetelmä	Toiminnan kuvaus	Menetelmän hyödyt ja haasteet	Roolitus
Suunnitelma-luonnoksen läpikävely	<p>Ohjaaja/suunnittelija ottaa matkaoppaan roolin ja esittelee uuden puistoalueen yleissuunnitelman ratkaisuja nuorille opastettuna puistokierroksena. Puistossa kävellään mielikuvitusta käyttäen kuin uusi puisto olisi jo rakennettu ja opas kertoo puiston uudistuksista osoittaen näkymättömiä tiloja, toimintoja ja reittejä. Hän kuvailee myös valaistusta sekä puiston kasvillisuutta. Käydään suunnitelma vielä paperilla läpi, jotta kokonaisuus hahmottuisi kaikille. Lopuksi ohjaaja/suunnittelija pyytää nuoria menemään siihen kohtaan puistoa, josta erityisesti piti suunnitelmassa. Nuoret voivat myös miimisesti tehdä sitä, mitä puiston osassa voisi tehdä (kuten istua penkillä, keinua, pelata jalkapalloa, heittää frisbeetä jne.)</p>	<p>+ kokemusmaailma näkyväksi + vuorovaikutus ilman kieltä - tekninen toteutus - vaatii yhteisen kielen tai tulkin</p>	<p>Nuoret ovat aktiivisia toimijoita.</p> <p>Ohjaaja/suunnittelija ohjaa ja tukee toiminnan etenemistä.</p> <p>Suunnittelija on osallistuva asiantuntija, joka voi esittää tarkentavia kysymyksiä oman tulkintansa varmistamiseksi. Suunnittelija on tavoitettavissa asiantuntijana, nk. tietopankkina, muttei kuitenkaan aktiivisesti vaikuta nuorten toimintaan omilla näkökulmilla.</p>
Mielipidejana	<p>Merkitään maahan viiva, jonka toiseen päähän tulee EI ja toiseen päähän KYLLÄ. Merkitään myös janalle keskikohta. Ohjaaja esittää väittämiä puistosuunnitelmasta, joihin nuoret esittävät mielipiteensä liikkumalla janalla. Väittämät voivat olla esimerkiksi: Puistossa on tarpeeksi kohtauspaikkoja. Puistossa on mielekästä tekemistä. Tulisin mielelläni tänne kaverin kanssa. Tämä puisto on kyllä suunniteltu pikkulapsille. Pidän siitä, että puita on paljon. jne.</p>	<p>+ mielipiteen ilmaiseminen + sanaton viestintä</p>	
Päivä Merrasojan puistossa	<p>Muistellaan jälleen pienemmissä ryhmissä salaperäisiä kävijöitä (ks. 2. työpaja). Mitä he tekisivät puistossa nyt? Tehdään pysäytetty tilannekuva, jossa jokaisella ryhmän jäsenellä on oma tehtävänsä. Muut ryhmät saavat tarkastella kuvaa ja tehdä havaintoja.</p>	<p>+ etäännyttäminen + sanaton viestintä + kokemustiedon käsitteleminen</p>	

	Kuvassa olevia henkilöitä koskettamalla voi sanoa ääneen, mitä henkilö ajattelee kuvan tilanteessa.		
Designing	<p>Nuoret toimivat pareittain. Nuoret ovat kuuluisia suunnittelijoita. Leikitään pareittain JOO-leikkiä. Kuljetaan alueella ja ehdotetaan suunnitteluideoita vuorotellen. Toinen parista saa vastata ehdotukseen vain JOO ja tekee seuraavan ehdotuksen.</p> <p>Lopuksi parit valitsevat näistä ehdotuksista yhden, joka voisi "ihan oikeasti" toimia Merrasojan uudessa puistossa. Tätä ehdotusta he lähtevät kehittämään eteenpäin piirtäen tai kirjoittaen. Tätä vaihetta voidaan jatkaa myös koulussa kuvistunnilla tai äidinkielen tunnilla. Matematiikan tunnilla voidaan pohtia ehdotuksen budjettiakin.</p>	<p>+ keksiminen, luova työskentely ja innovointi + yhteistyö + joustavuus + suunnitelman toteutettavuuden arviointi</p> <p>- vaatii koulun resursointia ideoiden jatkotyöstöön</p>	<p>Suunnittelija voi toimia tässä vaiheessa konsulttina, joka kyselee tarkentavia kysymyksiä kehittelytyön tukemiseksi ja edistämiseksi ja jolta voi kysyä myös neuvoja.</p>

4. REFLEKTIO			
<p>Tutkitaan ja arvioidaan osallistavan prosessin lopputulosta, uutta suunnitelmaa. Rakennetaan matkakertomus prosessista. Laaditaan käyttöohjeita uuteen viheralueeseen ja luodaan tulevaisuuskuvia. Esitellään suunnitelma ja matkakertomus vanhemmille, sidosryhmille, päättäjille. Arvioidaan osallistavan suunnitteluprosessin toteutusta ja omaa toimintaa osallistujana.</p>			
Menetelmä	Toiminnan kuvaus	Menetelmän hyödyt ja haasteet	Roolitus
Kuuma tuoli	<p>Suunnittelija esittelee lopullisen suunnitelman Merrasojan puistosta nuorille. Esittelyn tukena voisi näyttää myös havainnekuvia tai mallinnuksia suunnitteluratkaisuista. Suunnittelija istuu nuorten eteen, kuumaan tuoliin, vastaamaan nuorten kysymyksiin. Toiminnan voi tehdä myös niin, että tuoli jätetään tyhjäksi ja ohjaaja kertoo, että tuolissa istuu puiston suunnittelija. Kun ryhmä kysyy häneltä kysymyksen, saa kuka vain istua tuoliin ja vastata suunnittelijan roolissa.</p>	<p>+ vaikuttavuuden toteaminen + prosessin reflektointi + suunnitteluratkaisujen perustelu</p>	<p>Nuoret ovat aktiivisia toimijoita.</p> <p>Ohjaaja/suunnittelija ohjaa ja tukee toiminnan etenemistä.</p> <p>Suunnittelija on osallistuva asiantuntija, jonka päätehtävänä on osoittaa nuorten toiminnan vaikutukset suunnittelu-prosessissa sekä suunnitelman toteutuksessa.</p>
Matka-kertomus	<p>Katsotaan valokuvia ja videoita työpajoista ja koko suunnittelumatkasta. Voidaan katsella myös työpajoissa syntyneitä tuotoksia. Arvutellaan yhdessä, mikä suunnitelman elementti on syntynyt missäkin kohtaa. Suunnittelija voi vahvistaa veikkaukset tai kertoa, mitkä valokuvien tilanteet vaikuttivat suunnitteluun ja miten? Matkakertomuksesta voidaan kirjoittaa lehtijuttu tai tehdä video, jossa jokainen osallistuja saa kertoa fiiliksiään prosessista.</p>	<p>+ prosessin reflektointi + vaikuttavuuden todentaminen</p>	
Merrasojan puistoräp tai -runo	<p>Seistään piirissä. Räpin taustalle taputetaan rytmää. Puhevuoro siirtyy piirissä seuraavalle. Sanotaan vuorotellen taputuksen tahdissa sanoja, jotka tulevat mieleen Merrasojan puistosta tai suunnitteluprojektista. Jokaisen sanan välissä kaikki sanoo JOO! (samalla voidaan tehdä joku yhdessä sovittu liike)</p>	<p>+ yhteinen keksiminen + yhteisöllisyyden vahvistaminen + luottamuksellinen ilmapiiri</p>	

	<p>Esimerkiksi näin: Merrasoja – JOO – puisto – JOO – kiva – JOO – hengata – JOO</p> <p>On hyvä keksiä sana, jonka voi aina sanoa, mikäli ei keksi omaa sanaa, kuten Merrasoja tms.</p> <p>Runo Merrasojasta syntyy samalla tavalla, mutta ilman rytmiä ja JOO-sanaa. Sana kerrallaan.</p> <p>Huom! Nämä kannattaa äänittää vaikkapa kännykän sanelimella.</p>		
Me tehtiin tää! - video	<p>Tehdään Merrasojan puiston käyttöohje nuorilta nuorille. Pohditaan yhdessä, miten puistoa tulisi käyttää, jotta se pysyisi viihtyisenä mahdollisimman pitkään. Kirjoitetaan ohjelista.</p> <p>Tehdään video, jossa kerrotaan Merrasojan tulevasta puistosta ja kutsutaan kaikki viihtymään puistossa. Samalla annetaan myös ohjeita puiston tuleville käyttäjille. .</p>	<p>+ sitouttaminen alueeseen ja sen kehittämiseen</p> <p>+ sosiaalinen kontrolli</p> <p>+ viestintä prosessin ulkopuolelle</p> <p>- toteutus saattaa viedä paljon aikaa</p>	
Hetken merkitseminen	<p>Nuoria pyydetään miettimään suunnitteluprosessista jokin hetki, jolloin heidän mielestään toiminnassa tapahtui jotain merkityksellistä.</p> <p>Tämä hetki kirjoitetaan paperilapulle ilman nimeä. Mikäli nuori haluaa, hän voi tuoda paperilapun ohjaajan hattuun, josta ohjaaja tai joku nuorista voi lukea niitä ääneen muille.</p> <p>Lopuksi keskustellaan suunnittelukokemuksesta yhdessä ja annetaan nuorille mahdollisuus antaa palautetta ohjaajalle/suunnittelijalle.</p>	<p>+ reflektointi</p> <p>+ osallistavan toiminnan kehittäminen</p> <p>+ oppiminen toiminnasta</p>	